

SZ. NAGY GÁBOR

DOKUMENTUMOK A TÁJÉKOZTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MŰKÖDÉSÉHEZ*

The resource statement is designed to provide insight into the history of the ministry, namely the Ministry of Information, which has controlled the press and the information channels in the coalition period between 1945 and 1948. It presents the proposals, plans and notes of the Ministry as well as the fights inside. The Ministry was established only for keeping balance between the coalition parties. This has left its mark and determined the role and the whole function of the Ministry of Information, even though press and information policy was unquestionable importance of the era. Jurisdictional disputes between the Prime Minister's Office and the Ministry of Information have emerged quite early. Furthermore, after 1946 both the Hungarian Communist Party and the Social Democratic Party have tried to get control above Ministry. Although during its existence almost always "smallholder" ministers directed the Ministry, it not meant that they had influence to its operation. The Hungarian Communist Party held a claim to operate and eventually succeeded in getting its direction.

A Tájékoztatásügyi Minisztériummal eddig még nem igazán foglalkozott a magyar történetírás. A koalíciós korszakra vonatkozó köz- és politikatörténeti munkák jórészt csak a minisztériumban bekövetkezett változások kapcsán említik meg.¹ Bár a koalíciós korszakkal foglalkozó sajtótörténet-írás már egy kicsit bőbeszédűbb a minisztériummal kapcsolatban, de a munkaköréről, feladatairól, működéséről csak érintőlegesen szól.² Még Kállai Gyula is, aki pedig mint politikai államtitkár vett részt a minisztérium munkájában 1946 nyaráig, csak egy mondatot szánt visszaemlékezésében a minisztériumra.³ Látható tehát, a minisztérium története mind a mai napig feldolgozatlan. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az iratanyagát ne használták volna fel a korszak tájékoztatáspolitikájának a bemutatására, de a minisztériummal mint államigazgatási szervvel nem foglalkoztak.

Jelen tanulmányomban én sem vállalkozhatom arra, hogy teljes egészében bemutassam a Tájékoztatásügyi Minisztérium munkáját. A forrásközléssel azonban betekintést nyújtok a minisztérium működésének nehézségeibe: a munkakörének meghatározásától kezdve egészen a minisztériumon belül zajló pártharcokba.

Az 1945. novemberi nemzetgyűlési választások után a Független Kisgazdapárt akár egyedül is alakíthatott volna kormányt, azonban ezt önállóan nem tehet-

* A tanulmány az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportjának támogatásával jött létre

¹ L. pl. VIDA, 1976., VIDA, 1986., BALOGH, 1975.

² L. pl. VASS-ZALAI, 1991., VASS-ZALAI, 1993., Z. KARVALICS, 1993a.

³ KÁLLAI, 1987. 301.

te meg, így a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front többi pártjával lépett koalícióra. Ennek eredményeképpen a koalíció többi pártjának is miniszteri posztokat kellett adnia. A legnagyobb harc a belügyminisztériumi székért folyt, amelyet végül (nem kis részben a Szövetséges Ellenőrző Bizottság vezetőjének, Kliment Vorosilov marsallnak az aktív közreműködésével) a kommunista párti Nagy Imre foglalhatott el.⁴ A választás napjától, november 4-től kezdve ugyanis szinte napi rendszerességgel tartottak pártközi értekezleteket, amelyek során a kormányalakításról, a miniszteri tárcák elosztásáról, valamint a kormány programjáról tanácskoztak. Hiába volt azonban a feszített menetrend, a pártok képviselői képtelenek voltak megegyezni a tárcák elosztásáról. Végül november 14-én, a délutáni órákban a Szövetséges Ellenőrző Bizottság vezetőjének, Kliment Vorosilov marsallnak a közbenjárására született meg a döntés a Tájékoztatásügyi Minisztérium létrehozásáról, valamint arról, hogy miniszternek a Független Kisgazdapárt balszárnyáról keresnek egy embert, de mellé egy kommunista párti államtitkárt tesznek.⁵ Látható tehát, hogy semmiféle előzetes egyeztetés nem történt a minisztérium létrehozásáról, és egészen 14-ének délutánjáig fel sem merült a Tájékoztatásügyi Minisztérium megalakításának a gondolata. A minisztérium létrehozásáról szóló döntést végül az Ideiglenes Nemzeti Kormány hozta meg az utolsó, november 15-i minisztertanácsi ülésén „azzal, hogy a rendeletet kiadottnak tekinti”.⁶ A minisztérium vezetője a kisgazdapárti Balla Antal, politikai államtitkára pedig a kommunista párti Kállai Gyula lett. A Tájékoztatásügyi Minisztérium felállításával elméletileg a Miniszterelnökség Sajtóosztálya végleg elveszítette a sajtó feletti felügyeletet,⁷ ugyanis a lapengedélyek és a papírkiutalás kezelése is az új minisztérium hatáskörébe került. 1945. november 15-én a kisgazdapárti Tildy Zoltán vezetésével megalakult a koalíciós kormány, amelyben a kisgazdák és a többi koalíciós párt egyformán osztozott a 18 miniszteri bársonyszék között.⁸

A Tájékoztatásügyi Minisztérium ebben a politikai közegben jött létre. Látható, hogy a minisztérium már alakulásától kezdve a paritás elvének a megőrzését szolgálta, amely aztán az egész működésére rányomta a bélyegét. Tildy Zoltán miniszterelnök a Nemzetgyűlés 1945. november 30-i ülésén ugyan még mint szükséges, új intézményről beszélt a Tájékoztatásügyi Minisztériummal kapcsolatban, amely ezekben az „átmeneti, nehéz időkben” fontos feladatot tölthet be. Elsődleges céljaként a kapcsolattartást jelölte meg „a kormány és az ország népe között”, de „tevékenységi körébe tartozik az egész sajtóügy, azonkívül a belföld és a külföld állandó informálása.”⁹

⁴ L. többek között GYARMATI, 2011. 65–69., VIDA, 1976. 120–122., VIDA, 1986. 147–149., BALOGH, 1975. 105–109., IZSÁK, 1986. 86–88.

⁵ Pártközi 2003. 150–167.

⁶ DMB Mt. Jkv., 1997. 562.; A rendelet végül a Magyar Közlöny november 18-i számában jelent meg. Az ideiglenes nemzeti kormány 11.000/1945. M.E. számú rendelete a magyar felelős minisztérium kiegészítése tárgyában. Magyar Közlöny, 1945. november 18.

⁷ A Miniszterelnökség Sajtóosztályának a működéséről I. NAGY, 2014.

⁸ A minisztereket I. TZ Mt. Jkv., 2005. 18–19.

⁹ N.N., 1946. I. kötet 26.

Hiába volt azonban a miniszterelnöki beszédben fontos szerepe a tájékoztatáspolitikának, a minisztérium fennállása során mindez nem érvényesült. Ebben szerepet játszott az is, hogy a sajtón kívül a tömegtájékoztatás többi eszközét (hírszolgáltatás, filmgyártás, mozi) a minisztérium nem tudta a felügyelete alá vonni. Pedig a minisztérium munkaköréről szóló tervek mindegyike ebbe az irányba indult volna el. Ez azonban a pártok érdekeivel szembe ment, hiszen ezeket az intézményeket – részvénytársasági formában – már a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártdelegáltjai irányították.¹⁰ Így a minisztérium fennállásának nem egészen másfél éve alatt a munkája nagyrészt sajtó-közigazgatási feladatok ellátására szorítkozott. A minisztérium készítette elő a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elé terjesztendő lapengedély-kérelmeket, valamint gondoskodott a lapok papírelátásáról az Iparügyi Minisztériummal és a Kereskedelemügyi Minisztériummal közösen. Sajtórendészeti kérdésekben pedig mindössze felterjesztési joga volt a belügyminiszterhez, aki a tényleges munkát végezte (tiltotta be a lapokat). A Tájékoztatásügyi Minisztérium tevékenységéhez tartozott még a Könyvcenzúra Bizottság munkájának koordinálása, megbízások könyvek megírására, nyomdák működési és egyéb engedélyeinek véleményezése, külföldi sajtótermékek megrendelése a társminisztériumok részére, könyvkiadás (saját kiadású könyvek is), magyar könyvek idegennyelvű külföldi kiadása, bel- és külföldi lapszemlék készítése, rölapok külföldre juttatása, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártlapjainak Bécsbe szállítása, a külföldi újságírók akkreditálása, valamint az indexre tett könyvek beszolgáltatásának az irányítása is.¹¹

A sajtóigazgatási kérdéseken kívül a Tájékoztatásügyi Minisztérium egyéb feladatokat is ellátott, de ezek nagy része szintén csak adminisztratív folyamat volt. Ezen ügyek egy részét a Tájékoztatásügyi Minisztérium indította és továbbította, másik részét azonban csak tájékoztatásképpen küldték meg neki. Ilyenek voltak az útlevéllal, a külföldi utazással kapcsolatos ügyek; a lapok gépjárműigényei, a társminisztériumok rendeletei, a minisztertanácsi előterjesztések, a Magyar Közlönyben közzétenni szándékozott rendeletek, valamint az 1848–49-es centenáriumi ünnepek munkájának összehangolása.¹²

Látható ugyan, hogy a minisztérium feladata sokrétű volt, de a feladatok nagy része csak adminisztratív szerepet rótt a Tájékoztatásügyi Minisztériumra. Ezért nem is meglepő, hogy Boldizsár Iván külügyi államtitkár 1947 szeptemberének végén, mint nem is működő minisztériumról írt a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének szóló feljegyzésében.¹³ Mindezt alátámasztja az a tény is, hogy szeptember 23-án, a pártközi értekezleten megállapodtak a minisztérium felszámolásáról.¹⁴ Nem is neveztek ki senkit Mihályfi Ernő helyére,

¹⁰ VASS-ZALAI, 1991. 21–23. A rádió történetére l. SIMÁNDI, 2012., a Magyar Távirati Irodára l. Z. KARVALICS-ANDREIDES, 2006., a moziéra l. TÓTH, 2003.

¹¹ Erről l. KATSÁNYI, 2014. 512–524., BÁNFI, 2004. 514–520., SÍPOS, 2007a. 413–435., SÍPOS, 2007b. 684–712., BÁNFI, 2003. 22–88., Z. KARVALICS, 1993b. 404–418., NAGY, 2010a., NAGY, 2010b. 47–58., NAGY, 2012.

¹² Erről l. SZABÓ, 1998.

¹³ PIL 274. f. 23/21. ő.e.

¹⁴ Pártközi, 2003. 721.

hanem Molnár Eriket, mint külügyminisztert bízták meg a minisztérium ideiglenes irányításával.¹⁵ Dinnyés Lajos miniszterelnök pedig a november 8-án tartott pártközi értekezleten a Tájékoztatásügyi Minisztériumról szintén, mint egy, a valóságban már nem is létező minisztériumról beszélt.¹⁶ Végül a minisztérium hivatalosan 1948. március 5-én szűnt meg,¹⁷ feladatkörén pedig a Miniszterelnökség és a Külügyminisztérium osztozott.

A Tájékoztatásügyi Minisztérium története nem sikertörténet. Feladatát nem volt képes betölteni, egyrészt a belső feszültségek, másrészt a belpolitikai helyzet miatt. Nem véletlen, hogy rövid fennállása alatt négy miniszter is irányította,¹⁸ és egyikük sem tudta a minisztérium tetszhalott állapotában felébreszteni.

A közölt források a Tájékoztatásügyi Minisztérium munkatársai által készített feljegyzések, amelyek a minisztérium munkájáról adnak képet. Az első időszakban, 1946 nyaráig leginkább a minisztérium munkakörével kapcsolatos feljegyzések születtek, amelyek végül mindvégig tervek maradtak. Ez köszönhető a tájékoztatáspolitikára már fentebb említett széttagoltságának és a pártérdekeknek. 1946 nyaratól a jelentések már leginkább a minisztériumon belül zajló pártpolitikai csatákkal foglalkoznak, a minisztérium tényleges működésére vonatkozó tervek pedig eltűntek. Ez köszönhető annak, hogy a minisztérium élére kinevezett miniszterek (Bognár József kivételével) egyáltalán nem fordítottak figyelmet a tájékoztatáspolitikára, vagy ha igen, akkor egyre inkább a Magyar Kommunista Párt érdekeit igyekeztek kiszolgálni (ez főleg Mihályi Ernő működéséről mondható el).

A közölt forrásokból jól látszik, hogy a minisztérium a politikai csatározásoknak is a színtere volt. Az 1946 elején történt levélváltás a Tájékoztatásügyi Minisztérium és a Miniszterelnökség között még csak a párton belüli harcot jelenítette meg a sajtópolitikában.¹⁹ 1946–1947-ben a tájékoztatáspolitikáért (ekkor már főként az írott sajtóért) vívott harc azonban már főként a két munkáspárt között zajlott. Ennek legfőbb oka, hogy egyre közelebb került a békeszerződés megkötése. Várható volt, hogy a békeszerződés aláírása után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mandátuma érvényét veszti, és a tájékoztatáspolitikára a magyarországi pártok kezébe kerül. A Magyar Kommunista Párt ezért mindent megtett (nem csak a sajtópolitika területén), hogy a békekötés után már ne maradjanak rendezetlen ügyek a hatalom átvétele szempontjából. A sajtó pedig, mint propaganda-eszköz az egyik legfontosabb terület volt.²⁰

¹⁵ Pártközi, 2003. 716. 12 l.j.

¹⁶ Pártközi, 2003. 965.

¹⁷ A Magyar Köztársaság kormányának 2.670/1948. Korm. számú rendelete a tájékoztatásügyi miniszteri állás megszüntetéséről szóló 1948. I. törvénycikk végrehajtása tárgyában. Magyar Közlöny, 1948. március 12.

¹⁸ 1945. november 15. – 1946. november 20.: Balla Antal (Független Kisgazdapárt), 1946. november 20. – 1947. március 14.: Bognár József (Független Kisgazdapárt), 1947. március 14. – 1947. szeptember 24.: Mihályi Ernő (Független Kisgazdapárt), 1947. szeptember 24. – 1948. március 5.: Molnár Erik mint külügyminiszter (Magyar Kommunista Párt).

¹⁹ L. 5/a–d. számú dokumentum.

²⁰ L. 6., 7., 11., 12. számú dokumentum.

A minisztérium megszűnéséről nem született feljegyzés. Az erről az időszakról szóló források a Tájékoztatásügyi Minisztérium megszüntetése utáni időszakra fókuszáltak, amely azonban a tanulmány szempontjából nem szolgál elsőrendű információkkal. Így ezeket a forrásokat a közlésből kihagytam.²¹ Ahogy már fentebb említettük, a minisztérium munkakörét a Miniszterelnökség és a Külügyminisztérium vette át. Önálló tájékoztatáspolitikai szerv Tájékoztatási Hivatal néven csak Nagy Imre miniszterelnöksége alatt, 1954-ben jött létre újból, amelyet 1955. évi megszüntetése után a Kádár János vezette kormány 1956 decemberében újra létrehozott, és 1989-ig működött is.²²

Források

A közölt források két levéltár anyagából kerültek kiválogatásra. Az egyik leltőhelye a Miniszterelnökség, illetve a Tájékoztatásügyi Minisztérium fondja, amelyet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őriz.²³ A másiké a Szociáldemokrata Párt Főtitkárságának és a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének fondjai, amelyek a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban találhatók.²⁴ Feltűnő, hogy a forrásokban gyakran a Tájékoztatási Minisztérium szerepel, de ennek ellenére hivatalos neve a Tájékoztatásügyi Minisztérium volt. A forrásokat változtatás nélkül, az eredeti helyesírással adom közre, de a nyilvánvaló helyesírási hibákat javítom. Feloldás nélkül megtartom a forrásokban használt rövidítéseket. A közölt forrásokat időrendben soroltam.

1.

Ismeretlen személy feljegyzése a Tájékoztatásügyi Minisztérium feladatairól
1945. november 27.

Tárgy: A tájékoztatási minisztérium feladatai.

A tájékoztatási minisztérium legnagyobb feladata a külföld meggyőzése arról, hogy Magyarország széles néptömegei nem vettek részt a háborús uszításban és hogy az országot újból visszavehesse az európai nemzetek közösségébe. Különösen fontos ez a békeszerződés megkötése előtt, amikor a nemzettel szemben megnyilvánuló szimpátia, vagy ellenszenv a békeszerződés irányát döntően befolyásolja. De ezen fontos feladatokon kívül is a tájékoztató hivatása, hogy a magyarországi eseményeket, az ország belpolitikai

²¹ A minisztérium megszűnéséről l. Pártközi, 2003. vonatkozó részeit.

²² Ennek a korszaknak a sajtóirányításáról bővebben l. TAKÁCS, 2009.

²³ Miniszterelnökség törzsszáma: XIX-A-1-j; Tájékoztatásügyi Minisztérium törzsszáma: XIX-I-10, terjedelme: 8,71 ifm, évköre: 1945–1950.

²⁴ Szociáldemokrata Párt Főtitkárságának a Tájékoztatásügyi Minisztériummal kapcsolatos iratainak törzsszáma: 283. f. 10. cs. 373. ő.e.; A Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének a Tájékoztatásügyi Minisztérium munkájáról, megszűnéséről szóló jelentéseinek törzsszáma: 274. f. 23. cs. 21. ő.e.

törekvéseit és általában Magyarország mai helyzetét a külfölddel megértesse és azt megfelelően állítsa be az európai közvélemény számára.

A tájékoztató feladata az is, hogy a kormány, a politikai pártok és az ország közvéleménye számára külföldön értesüléseket szerezzen és ezeket a kormánnyal, a pártokkal és a közvéleménnyel tudassa. Különösen fontos a bizalmas diplomáciai hírszerzés, hiszen nyilvánvaló, hogy Európa különböző fővárosaiban és a tengeren túl is olyan diplomáciai törekvések is észlelhetők, amelyek még nem jutottak el és esetleg el sem jutnak a hírszolgálati irodákhoz és így a kormány és a magyar politikai pártok előtt ismeretlenek.

De fontos a tájékoztató a belföldi hírszolgálat szempontjából is. A tájékoztatónak kell a kormány intézkedéseit a magyar sajtóban előkészíteni s az ő feladata az is, hogy a magyar közvélemény ellenálló erejét, bizalmát a mai súlyos helyzetben fenntartsa, és részben fokozza. Így a tájékoztatónak nemcsak a pártokkal kell fenntartani a kapcsolatot, hanem az egyes minisztériumok sajtóelőadóival éppen úgy, mint a vármegyék főispánjai mellett működő sajtóelőadókkal.

Általánosságban a tájékoztató feladatköre meglehetősen nagy, ebből a feladatkörből akkora területet ölel fel, amekkorát a maga számára megjelöl. A cél érdekében szükséges lenne, hogy ez a terület minél szélesebb, minél tagasabb legyen.

A tájékoztató szervezete.

Ezen célnak megfelelően kell a tájékoztató szervezetét is kiépíteni. Elgondolásom szerint két nagy csoportra oszlanék és pedig egy külföldi és egy belföldi főcsoportra.

A külföldi főcsoport körébe tartoznának az egyes alosztályok: így a film- [és] rádió ügyek, a külföldi sajtó ügye, orosz, angolszász, francia, román, cseh, olasz, jugoszláv, stb. előadókkal, továbbá a külföldi hírszolgálati irodák és az irodalom és művészeti ügyek.

A sajtó-alosztály feladata nemcsak az itt időző külföldi újságírók tájékoztatása, hanem a külföldi lapokból a sajtószemle elkészítése, egyúttal olyan cikkek és közlemények megírása, amelyeket a tájékoztató megbízottai útján külföldi sajtótermékekben helyez el.

A film- és rádió-alosztályra, [amely] részben a magyar rádiót látja el megfelelő hírekkel, másrészt a tájékoztató megbízottai útján a külföldi rádiókban igyekszik elhelyezni Magyarországon megfelelő közleményeket. E tekintetben elsősorban jön számításba a Magyar rádió rövidhullámú külföldi adása Amerika felé, másrészt azok a nagy rádióközpontok, amelyek a világ hírszolgálatát uralják. Mindezek természetesen nagyrészt a magyar tájékoztató külföldi megbízottai útján érhetők el.

Hasonló fontos szerepe van a tájékoztató működésében a filmnek is. A magyar filmhíradókat, amelyek csere útján különböző fővárosokban forgalomba kerülnek, a tájékoztató felfogása szerint kell összeállítani. A kitűzött cél elérésében ez adja a legtagább lehetőségeket, hiszen a beszélő hangosfilm messze túlhaladja az erősebben korlátozott egyszerű leírást.

További feladata a filmalosztálynak, hogy külföldi filmvállalatoknál magyar témájú filmek gyártását sugalmazza. E tekintetben nyilván joggal számíthatunk a külföldön élő filmszakemberekre, akik mint köztudomású kitűnő nevet és nagyszerű pozíciót szereztek. A filmalosztály feladata lenne, hogy a háború alatt Magyarországra menekült különböző emigrációk, orosz, francia, lengyel és angolszász hadifoglyok életét bemutassa és érzékeltesse mindazt, amit az ország az ellenállás terén tett.

Nem kisebb feladat hárul az irodalom- és művészeti alosztályra. Ennek kell elhelyeznie külföldön a magyar írók műveit és ennek kötelessége, hogy gyakori kiállításokkal, képkereskedőkkel és különböző ügynökségekkel létesített kapcsolatok útján a magyar művészetekre a világ közvéleményét ráirányítsa.

A tájékoztató külföldi megbízottai.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a tájékoztató csak akkor működik eredményesen, ha külföldön megfelelő nexusokkal rendelkező, nyelveket jól beszélő, rátermett megbí-

zottakat tart, szükséghez képest egy-egy városban egyet vagy többet. Így a tájékoztató hatáskörébe kell tartozzanak a követségek mellett működő sajtó- és kulturális attasék, valamint a magyar távirati iroda tudósítója. A sajtóattasék ügyét külön csoportfőnök tartja kezében, aki nemcsak irányítja a sajtóelőadókat, hanem azok jelentéseit összegyűjti és feldolgozza és egész munkájáról, – tekintettel bizalmas megbízatására – közvetlenül a miniszternek számol be és annak irányítása alatt áll. Beosztása és működése a tájékoztató szervezetében nem kihangsúlyozott, szinte láthatatlan. Szükség van még utazó összekötőkre is, akik az egyes városokat időnként felkeresik, és nemcsak a sajtóelőadókat látják el utasításokkal, hanem bizalmas értesítéseiket a tájékoztató minisztériummal közlik. Ezek szerepe részben nyílt, részben bizalmas.

Belföldi tájékoztatás.

A tájékoztató belföldi főosztálya csaknem ugyanúgy alakul, mint a külföldi főosztály, azzal a különbséggel, hogy külön alosztályt tart fenn a pártok számára. Az egyes alosztályok, éppen úgy, mint a külföldi alosztályok, ráhatásukat a magyar sajtóra végzik, a magyar filmekre, a magyar könyvkiadásra, stb. Szükséges még, hogy a hazai sajtóelőadókat a tájékoztató csoportfőnöksége összefogja, azokat irányítással ellássa és révükön bizalmas belföldi értesülésekre tegyen szert. Ennek a szervnek igen nagy szerepe lenne a korrupció megszüntetése és a túlkapások megakadályozása terén.

Elgondolások a tájékoztatás munkájáról.

A feladatkörnek megfelelően a tájékoztató hatáskörébe kell tartozzon a film, a rádió, a Magyar Távirati Iroda, a Miniszterelnökség sajtóosztálya, a Külügyminisztérium sajtó- és kulturális osztálya, de legalábbis ezekkel az osztályokkal párhuzamos tevékenységet kell fenntartania.

Eszközei: a film, a rádió, az itt időző külföldi hírlaptudósítók, nyomatos hírszolgálati irodák, a könyv és a tájékoztató által kibocsájtott tájékoztató iratok.

A hírközlésre megfelelő szervek már a rádió, a Magyar Távirati Iroda és az itt akkreditált laptudósítók. E mellett szükséges lenne olyan hírszolgálati iroda megalapítása, amely a világ hírszolgálati irodáival lépne kapcsolatba, és míg magyar híreket adna a külföld felé, a külföldi híreket elhelyezné a magyar sajtóban. Ugyanezen iroda működését cikk- és képszolgálattal is ki lehetne bővíteni. Így lenne elérhető, hogy a világ nagy képeslapjaiban Magyarországról megfelelő riportok lássanak napvilágot. Ez lenne a tájékoztató legeredményesebb, láthatatlan mellékszerve.

Hasonlóan fontos a magyar ellenállási anyag, a most folyó bűnperek tárgyalási anyagának összegyűjtése és a külföldi kiadása. Szükséges az ország utolsó négy esztendejének részleteiben való megírása, lehetőleg külföldi, semleges megfigyelő tollából. Ezeket a könyveket külföldi nagy kiadókkal mielőbb ki kell adatni és a világ könyvpiacain terjeszteni.

Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy Csehszlovákia híven régi ügyességéhez, a nemzetközi sajtóban és mindenütt, ahol fontos, a legszélesebb körű tevékenységet fejti ki. Prága máris hírközpont lett. Nemcsak nagyszámú angol, amerikai és francia laptudósító időzik ott, hanem a semlegesek is, – így elsősorban a svédek és a svájciak. Az a veszedelem fenyeget, hogy Közép-Európa hírgyűjtő állomása Prága lesz és a délkelet-európai országokból származó hírek cseh átdolgozásban látnak napvilágot, a nemzetközi sajtóban. Ezt a törekvést teljes erővel és azonnal meg kell akadályozni! Adatokkal és lehetőségekkel e tekintetben készséggel vagyok a tájékoztató rendelkezésére.

Budapest, 1945. november hó 27-én

2.

Kelemen Lajos²⁵ kisczardapárti újságíró tervezete a Tájékoztatásügyi
Minisztérium ügymenetére
1945. december²⁶

A megszervezés alatt álló Tájékoztatásügyi-minisztérium beosztására és ügyvitelére vonatkozólag legyen szabad a következő elgondolásomat előterjesztenem:

Osztályok:

- I. Sajtó-osztály
  - a./ belföldi sajtó ügyek
  - b./ külföldi sajtó ügyek
- II. Rádió-osztály
- III. Film-osztály
- IV. Mozi-osztály
- V. Irodalmi-osztály
- VI. Kulturális osztály
  - a./ tudományos-osztály
  - b./ képzőművészeti-osztály
- VII. Zene-osztály
- VIII. Idegenforgalmi-osztály
- IX. Sport-osztály
- X. Tájékoztatási-osztály

Az egyes osztályok feladatköre:

a./ Belföldi sajtó-osztály: Az összes Magyarországon megjelenő sajtótermékek ellenőrzése, illetve azok megjelenése után figyelemmel kísérése. Az összes fővárosi napi- és politikai hetilapokkal való állandó kapcsolatok fenntartása, irányelvek leszögezése, politikai, termelési, pénzügyi és külügyi vonatkozású célkitűzések leszögezése.²⁷

Hetenként legalább egyszer a lapok főszerkesztőivel értekezés,²⁸ az összes ádőszerű kérdések megbeszélése.

A vidéki sajtó naponta²⁹ történő informálása, úgy a bel, mint a külpolitikai kérdésekben. Úgy a fővárosi, mint a vidéki sajtó számára hírek és cikkek adása.

Lapengedélyek kiadása és megvonása. Papírügyek intézése.³⁰

Különböző minisztériumok sajtó-referensei a Propaganda-minisztérium³¹ sajtó-osztályát napról-napra tájékoztatják, és a sajtó-osztálynak adják át a saját minisztériumuk

²⁵ A feljegyzés szerzője nem azonos a történész, levéltáros Kelemen Lajossal. A szerzőről nem sikerült túl sok adatot fellelni azon kívül, hogy kisczardapárti újságíró volt. Rá vonatkozólag l. Popovics Jován: Magyarországi utam. *Híd*, 1946. március 15. 178.

²⁶ Az iraton nem szerepel pontos dátum. A keletkezésének az idejét behatárolja a Tájékoztatásügyi Minisztérium felállításával kapcsolatos, valamint egy kézzel írt bejegyzés az irat első oldalának bal felső sarkában, amely december 8-i dátummal szerepel. Így feltételezhető, hogy december elején születhetett.

²⁷ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Megfelelnek, hogy szabad sajtó van!”

²⁸ Kézzel írt bejegyzés: Helyes.

²⁹ Kézzel írt kérdőjel a „naponta” szó után.

³⁰ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Papírkormánybiztos?!“

³¹ Tulajdonképpen a Tájékoztatásügyi Minisztérium.

részéről nyilvánosságra szánt adatokat és anyagokat.³² A lapok által kért miniszteri és államtitkári, vagy egyéb szakinterjúk elkészítése és a sajtó rendelkezésére való bocsátása.³³

b./ Külföldi sajtó-osztály: Külföldi hírlapírók fogadása,³⁴ munkájuk támogatása, informálása. Egyes országokban a Magyar Távirati Iroda munkatársán kívül a követségektől függetlenül, az illető ország életét és viszonyait jól ismerő újságírók kiküldése, akik egyrészt a Tájékoztatási-minisztériumot látnák el információkkal, működési helyükről származó érdekes cikkanyaggal,³⁵ másrészt abban az országban, ahová akkreditálták őket, az ottani újságírókkal baráti kapcsolatokat tartanának fenn és a napi és hetilapokat magyar vonatkozású anyaggal támogatnák.

A követségek mellett működő sajtó-attasék ugyancsak havonta a Tájékoztatási-minisztériumot informálják működési körzetük sajtó és politikai viszonyairól.³⁶

A külföldi sajtóosztály feladatkörébe tartozna továbbá Moszkvában, Párisban, Londonban, Rómában, Svájcban, az Egyesült Államokban, az északi államokban, esetleg Dél-Amerikában, Spanyolországban és Portugáliában, az illető ország nyelvén megjelenő havi folyóirat kiadása, mely állandóan tájékoztatná az ottani közönséget és közvéleményt egyrészt a magyarországi eseményekről, másrészt a magyar kulturális vonatkozású értékekről, irodalomról, zenéről, képzőművészetről és sportról, stb.³⁷

Rádió-osztály: A műsor összeállításának ellenőrzése,³⁸ nemzeti vonatkozású magyar és idegen nyelvű adások biztosítása. Propaganda előadások. A külföldi rádiókkal való kapcsolatok létesítése és fenntartása a külföldre kiküldött újságírókon keresztül. Az egyes külföldi rádióállomásokon keresztül magyar vonatkozású közlemények és előadások és ezek anyagának összeállítása. A rádió nép- és politikai nevelés anyagának gyűjtése, kiegészítése és adásra alkalmassá tétele.³⁹ A vidéki hallgatóság részére való előadások anyagának elkészítése.

Film-osztály: Híradók anyagának összeállítása. Olyan hazai események, amelyek felvételére a Tájékoztatási-minisztérium súlyt helyez,⁴⁰ felvételek megejtésére a szükséges intézkedések megtétele.

A hazai filmgyártás ellenőrzése, propaganda filmek megírása és gyártása.⁴¹

Mozi-osztály: Az egyes mozgóképszínházak műsorának bírálata, híradók kijelölése, propaganda filmek és képek elhelyezése.⁴²

Irodalmi-osztály: Mindennemű sajtótermék kinyomtatása előtt kéziratban bemutatandó a Tájékoztatási-minisztériumban. Kinyomtatni akár irodalmi, akár más sajtóterméket csak a minisztérium előzetes engedélyével lehet. Ez a megszorítás természetesen csak arra az időre vonatkoznék, míg a papír nehézségek fennállnak.⁴³ Különböző idegen nyelvű

³² Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Kivitelezhetetlen és sürgős”.

³³ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Természetesen csak a hivatalos politikai megnyilatkozásoknál”.

³⁴ Kézzel írt beszúrás: „akkreditálásuk”.

³⁵ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „hiv[atalos]. sajtóatachék egyelőre ellátják ezt”.

³⁶ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Helyes”.

³⁷ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Inkább Budapesten megjelentetni egy többnyelvű lapot és azt kiküldeni”.

³⁸ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Sürgős”.

³⁹ Ehhez a mondathoz kézzel írt kérdőjel.

⁴⁰ Ehhez részhez kézzel írt bejegyzés: „Jelenleg a MAFIRT kizárólagos joggal készíti a híradókat (Kommunista párttulajdon)”.

⁴¹ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Pénz?”.

⁴² Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Az Országos Filmellenőrző Bizottság feladata”.

⁴³ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Csak könyvekkel kapcsolatban kivihető”.

vú könyvsorozat megindítása, amely a külföld felé kivetíti a magyar irodalom legjobb munkáit, idegen népekkel megismerteti a magyar kultúrát, történelmet és politikát.⁴⁴ A Tájékoztatói-minisztérium irodalmi osztályának feladatai sorába tartozik majd az egyes idegen nyelven megjelent könyvek magyarra való fordítása és kiadása. Gondolok itt elsősorban a keleti és a nyugati demokráciák politikai irodalmára.⁴⁵

A Tájékoztatói-minisztérium kiadásában kell megjelenni annak az olcsó, de jó könyvsorozatnak, amely az eddigi ponyvairodalmat hivatott pótolni.⁴⁶ Ebben a sorozatban elsősorban szépirodalmi munkáknak van jelentősége, de helyet kell, hogy kapjon a politikai és gazdasági vonatkozású irodalom.

Ennek az osztálynak a feladatköre a kulturális vonatkozású előadássorozatok megrendezése, úgy a magyar fővárosban, mint vidéken, továbbá ismert külföldi előadók meghívása előadások tartására és végül a magyar írók külföldi előadó útjának megszervezése és azok sikereinek biztosítása.⁴⁷

Az Irodalmi-osztály prózai csoportja a már felsorolt feladatörökön kívül foglalkozniék a szerzői jogok kérdésével is, mind magyar belföldi, mind külföldi államközi vonatkozásban. Magyarországnak számos külföldi állammal még nincs szerzői jogra vonatkozó megállapodása, így például az Egyesült Államokkal sem, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy úgy Amerikában a magyar, mint Magyarországon az amerikai szerzők művei és anyagi érdekei semmiféle törvényes védelemben nem részesülnek. Ide tartozniék még egy olyan szervezet felállítása is, mely ezeket a kérdéseket kölcsönösségi alapokon, az egész világon szabályozná és védené.

Az osztály feladatához tartozniék a külföldi szerzők műveinek eredeti nyelven történő Magyarországon való kiadása is, mégpedig olcsó áron. Ilyen kiadvány sorozat szélesebb tömegek számára tehetné lehetővé, hogy lépést tarthasson a világirodalom fejlődésével és egyben nyelvtudását is tökéletesíthetné, amire a magyar nyelv elszigeteltsége miatt van igen nagy szükség.⁴⁸

Az Irodalmi-osztály egy csoportja színházi szakirodalommal foglalkozniék. A magyar szerzők műveit eddig is igen nagy számban és szívesen játszották a külföldi színpadokon, úgy hogy ha ezt a törekvést a magyar állam komoly formában támogatná, nemcsak a magyar szerzők számára jelentene sikert, hanem kimélyítené kapcsolatait a külföld felé és ez kulturális tekintélyünket is alátámasztaná.

Ennek a csoportnak a feladata lenne megszervezni a külföldi művészek magyarországi és magyar művészek külföldi vendégszerepléseit.⁴⁹ A magyar színtársulatok külföldi felléptetése is feladatörökébe tartozna. Erre annál is inkább szükség van, mert a színházi kultúra igen széles néprétegekhez szól és alkalmas arra, hogy a különböző népek szellemi együttműködését elősegítse.

Az Irodalmi-osztály foglalkozniék a prózai és színpadi szerzők, valamint a színészek és színpadi rendezők szociális és gazdasági ügyeivel is, részükre ösztöndíjakat létesítene és lehetővé tenné, hogy a magyar értékek külföldi ösztöndíjakban és jutalmakban részesüljenek. A viszonyosság elve alapján természetesen meg kell valósítani, hogy a külföldi művészeknek magyar részről hasonló juttatásban legyen részük.⁵⁰

⁴⁴ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Officina”.

⁴⁵ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „A kiadók mivel fognak foglalkozni?”.

⁴⁶ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Helyes”.

⁴⁷ Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „Sok!”.

⁴⁸ Ehhez a két bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „nem ide tartozik!”, és az egész tollal áthúzva.

⁴⁹ Ehhez a mondathoz kézzel írt bejegyzés: „igen”.

⁵⁰ Az egész bekezdés tollal áthúzva.

Kulturális osztály: a./ Tudományos-osztály: Foglalkoznék kulturális vonatkozású anyag gyűjtésével. A magyar kultúreredmények ismertetése bel- és külföldön. Nagyobb városokban előadások, kiállítások rendezése és azok előkészítése. A külföldi kulturális vonatkozású előadások és kiállítások Magyarországon való megszervezése és lebonyolítása ugyancsak az osztály feladatai közé tartoznék. Foglalkoznék a Tudományos-osztály az egyetemek, a Magyar Tudományos Akadémia, a Teleki-intézet, Győrffy Kollégium és más tudományos, vagy tudományos célzatú egyesületek, intézetek, társaságok, stb. stb. ügyeinek gondozásával. Az osztály feladata lenne, hogy a magyar tudományos élet működését minél szélesebb körben ismertesse bel és külföldön egyaránt. Ide tartoznék a magyar és a Magyarországon idegen nyelven kiadott tudományos folyóiratok ügyei is, esetleg ilyen folyóiratok létesítése és támogatása. Állandó tudományos hírszolgálat fenntartása külföldön, részint a külügyminisztérium kulturális attaséi útján, részint a külföldi magyar intézetek és akkreditált újságírók segítségével. Kíváncsinos lenne minél több fővárosban Európán kívül is, magyar intézetek felállítása, a római Collegium Hungaricum mintájára, vagy ahol ez nem lehetséges, újságírók, egyetemi emberek, lektorok, esetleg érdeklődő magánosok útján a külföldi magyar kultúrszolgálat kiépítése. Szükséges lenne az összeköttetést a külföldi tudományos világgal társadalmi úton is lehetőleg ápolni, ahogy azt a csehek és románok teszik már régen és nagyon ügyesen.

E célból félig-meddig magánjellegű „kulturális konzulok” foglalkoztatása, akiknek olykor egy-egy érdemrend is elég a fáradozásaikért.⁵¹

Szükséges lenne ezenkívül ösztöndíj ügyek rendezése is. Meg kell szüntetni azt az állapotot, hogy a magyar ösztöndíjasok külföldön nyomorogni kénytelenek és emiatt sem az illető ország tudományos életében nem vehetnek intenzíven részt, sem pedig propagandamunkát nem fejthetnek ki. Különleges ösztöndíjakat kellene felállítani szakemberek részére, mely az addigi megkötések nélkül /:korhatár stb.:/ lenne kiadható. Létesíteni kellene gyermek ösztöndíjakat is, 18 éven aluliak részére. Mindez nem járna túl nagy anyagi áldozatokkal, mert megállapodás formájában csereakcióként történne a külfölddel. Ugyancsak pártolni kell az egyetemi tanárok és más tudományos kiválóságok külföldi cseréjét. Ennél a munkánál nagyon ügyesen be lehetne kapcsolni az újonnan alakult baráti társaságokat is, mint a Magyar-Angol Társaság, Magyar-Szovjet Társaság stb. Ki kellene építeni az együttműködést fokozottabb formában a Collaboration Intellectuell-el és minden más hasonló nemzetközi kulturális szervvel.⁵²

b./Képzőművészeti-osztály:⁵³ Feladatai a Tudományos-osztályhoz hasonlóan alakulnának, csak képzőművészettel foglalkoznának. Ide tartoznék a kiállítási ügyek gondozása is. Szükséges lenne vándorkiállítások szervezése, főleg vidéken, és külföldi cserekiállítások rendezése, esetleg külföldi magyar vándorkiállítások is. Okvetlenül szükséges lenne egy állandó jellegű magyar reprezentatív képzőművészeti folyóirat kiadása, esetleg idegen nyelven is.

Zene-osztály: Zeneirodalmunk és értékeink bel és külföldi propagálása, külföldi hangversenyek rendezése, ahol a magyar népi és modern zenekultúra kerül bemutatásra. A könnyű és klasszikus zeneművek propagálása.

Idegenforgalmi-osztály: Részint Magyarországon és belföldi természeti szépségek propagálása, másrészt külföldön ismertetni Magyarországot idegenforgalmi kincseit és propagálni a sajtón, rádión, könyveken, falragaszokon és füzeteken keresztül.

⁵¹ Ehhez a két bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „5 év múlva”.

⁵² Ehhez a bekezdéshez kézzel írt bejegyzés: „nem hozzá tartozik”.

⁵³ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „Kultusz min. [Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium]”.

Sport-osztály: Az osztály feladata a nemzetközi kapcsolatok kimélyítése és kifelé egységes sportpolitika megteremtése. A nemzetközi sportegyesületekkel való kapcsolat fenntartása és kimélyítése.

Tájékoztató-osztály:⁵⁴ Feladata egyrészt belföldi megfigyelők útján az ország közvéleményének és hangulatának ellenőrzése, esetleg egy közvélemény-kutató szerv felállítása,⁵⁵ továbbá a külföldre küldött újságírókon, sajtóattasékon és Távirati Irodán keresztül az egyes országok politikai áramlatainak ellenőrzése és megfigyelése. A különböző országok politikai propagandájának hathatós figyelése, azok eredményeinek megállapítása, kiértékelése és tanulságok leszűrése. Elsősorban gondolok arra a politikai propagandára, amelyet a körülöttünk lévő államok, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia úgy a keleti, mint a nyugati országokban eddig is hathatósan kifejtett. Ennek a politikai propagandának ismeretében kellő eredménnyel lehetne azt egyrészt ellensúlyozni a sajtó vonalon, amely a külföldi lapokban feltárná a valós helyzetet, másrészt röpiratok és könyvek útján, amelyeken keresztül a külföldi közvéleményt Magyarország valódi helyzetéről.

Kelemen Lajos

Budapest IV Semmelweis-u. 1.

MNL OL XIX-I-10-sz.n./1945. (9. d.)

3.

Balla Antal⁵⁶ tájékoztatásügyi miniszter előterjesztése a Minisztertanácshoz a

Tájékoztatásügyi Minisztérium munkakörével kapcsolatban

1945. december 17.

Összes miniszterek, Balogh⁵⁷ és Bojta⁵⁸ államtitkárok.

Tisztelettel megküldöm a tájékoztatási minisztérium munkakörére vonatkozó előterjesztésem, melyet a legközelebbi minisztertanácson kívánok előadni.⁵⁹

Tisztelettel bemutatom a t. Minisztertanácsnak a tájékoztatási minisztérium munkakörének meghatározására vonatkozó előterjesztésem.⁶⁰

A Miniszterelnök Úr a nemzetgyűlésben elmondott programbeszédében meghatá-

⁵⁴ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „aktagyűjtés, archívum”.

⁵⁵ Ehhez a részhez kézzel írt bejegyzés: „megvan”. A Magyar Közvéleménykutató Intézetet 1945 augusztusában hozták létre. L. Lénárt, 2005. 147.

⁵⁶ Balla Antal (1886–1953) történész, kiszagdapárti politikus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1945. november 15. és 1946. november 20. között tájékoztatásügyi miniszter.

⁵⁷ Balogh István (1894–1976) római katolikus pap, plébános, kiszagdapárti politikus, 1945 és 1947 között a Miniszterelnökség politikai államtitkára, 1945 nyárig a Miniszterelnökség Sajtó-osztályának vezetője. 1951-ig nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. 1947-ben megalapította a Független Magyar Demokrata Pártot. Részt vett a békepapi mozgalom elindításában. 1951-ben kikerült a politikai közéletből. 1956. novemberében a Kádár-kormánnyal tárgyalásokat folytatott a politikai közéletbe való visszatéréséről, de erre nem tartottak igényt.

⁵⁸ Bojta [Burger] Ernő Béla (1899–1969) ügyvéd. 1945 és 1950 között a Népbíróságok Országos Tanácsának tanácsvezetője, majd elnöke. 1944–1945 között a Miniszterelnökség adminisztratív államtitkára.

⁵⁹ Bejegyzés tollal az ügyiraton: „K. Balla XII. 17.”

⁶⁰ Az ügyirathoz tartozik egy tervezet és egy tisztázati is. A forrásközlésben a tisztázatot közlöm, noha semmi eltérés nincs a két irat között.

rozta azt a munkakört, amelynek betöltésére a tájékoztatási minisztérium hivatott. Ez magában foglalta egyrészt a belföld, másrészt a külföld tájékoztatását, a belföldi és külföldi híryanag, valamint közvélemény feldolgozását, a demokratikus eszmének a napilapok, időszaki sajtótermékek, rádió és film, valamint a demokratikus irodalmi termékek kiadása révén való megszilárdítást.

Ezeknek figyelembevételével a tájékoztatási minisztérium munkakörét a következőkben kívánom megszabni.

I.

A belföld tájékoztatása.

1./ Történik akként, hogy a kormány kívánsága szerint valamely közleményt a minisztérium a napilapokban, vagy ezek egy részében közzétehet.

2./ A rádió útján, mint 1./ pontban.

3./ A politikai lapok főszerkesztőivel való állandó kontaktus és rendszeresített heti főszerkesztői értekezlet.

4./ Kormánypropaganda, plakátok és nyomtatványok útján.

5./ Pártok megnyerése a kormány egyes intézkedéseinek propagálása céljából. /Párt megbízottak értekezletén keresztül, amelyet a minisztérium szükséghez képest összehívhat./

6./ Az egyes minisztérium által valamely napilap igénybevételével közzétenni szándékolt közlemény a minisztériumnak előzetesen bemutatandó. A minisztérium kritikája, ilyen cikkeknel, csak a politikai vonatkozásra terjedhet ki. Szakszerűség nem érínthető. Ideértendők az egyes miniszterek, államtitkárok és vezető állásban lévő miniszteri tisztviselők nyilatkozatai is.

7./ Rádióhír-magyarázó közleményeinek előzetes felülvizsgálása a demokratikus propaganda szem előtt tartásával.

II.

A külföld tájékoztatása.

1./ A rádió idegennyelvű adásainak ellenőrzése és egyes, a kormány részéről eredő közlemények közlése.

2./ Külföldi újság részére nyilatkozatot, vagy interjút minisztériumban csak a miniszter, vagy a politikai államtitkár adhat, más hivatalnál a hivatalvezető. Az interjú, vagy nyilatkozat a T.M.-nek beküldendő, az újságíró nevének és annak a lapnak, vagy lapoknak megjelölésével, mely, vagy melyek számára a cikk készül.

3./ Magyarországon tartózkodó külföldi hírlapírók és követségi sajtóattasékkal való közvetlen érintkezés és ezen az úton a kormány által szükségesnek tartott egyes hírek külföldön való elhelyezése.

4./ A Külügyminiszter Úrral egyetértésben a magyar külképviseletek sajtó- és kulturális attaséi útján kormányhírek és cikkek elhelyezése a külföldi lapokban.

5./ Ugyanez külföldi lapok magánszemélyek közvetítésével.

III.

Belföldi közvélemény és híryanag feldolgozása.

1./ A belföldi lapoknak a kormányra, vagy kormányintézkedésekre vonatkozó cikkeknek és kritikáinak feldolgozása és erről időnként, vagy a szükséghez képest azonnal az egyes miniszterek értesítése. Lapszemlék.

2./ A közvélemény bármilyen megnyilatkozásának a kormánnyal, vagy az érdekelt miniszterekkel való közlése.

3./ Közvélemény-kutató munka rendszeresítése, esetleg a minisztérium felügyelete alatt más intézmény keretében.

4./ Belföldi megnyilatkozások és a belföldi politikusok kartotékolása.

5./ A főispánoktól és a törvényhatóságok első tisztviselőitől időszakos jelentések, értesítések.

IV.

Külföldi híryanagy és közvélemény feldolgozása.

1./ A külföld magyar vonatkozású és nemzetközi vonatkozású híreinek feldolgozása.

Külföldi lapszemlék.

2./ Nem hírlapok útján érkezett hírek feldolgozása hasonló értelemben.

3./ Magyarországot érintő külföldi híryanagy szerzése külföldi lakosok és követségi sajtóattasék útján.

4./ Magyarországot érintő külföldi megnyilatkozások és külföldi személyek kartotékolása.

V.

Demokratikus eszme propagálása.

1./ Napilapok és időszaki sajtótermékek útján.

2./ Rádió és film, valamint képanyag útján.

3./ Színelőadások útján a kultuszminiszterrel egyetértésben.

4./ Hangversenyek és kultúrestélyek útján.

5./ Demokratikus irodalmi termékek kiadásának rendszeresítése.

Mindez a politikai pártok bevonásával.

VI.

Sajtóügyek.

1./ Lapengedélyek kiadása, meglévő engedélyek felülvizsgálata és a pártlapok engedélyezése.

2./ A papírelosztás szabályozása, a papírügyi kormánybiztosság bevonásával. A papírelosztás ellenőrzése.

VII.

Sajtótermékek ellenőrzése.

1./ A lapokkal kapcsolatos ellenőrzés.

2./ Könyvcenzúra.

3./ Filmcenzúra.

VIII.

A Magyar Távirati Iroda, a Magyar Hírmondó R.t. és a Magyar Filmiroda működésének irányítása.

IX.

Adminisztratív és szervezeti ügyek.

Külföldi újságírók akkreditálása.

A fentebb előadottak szerint a minisztériumban és az államtitkár titkárságán kívül három ügyosztályt kívánok szervezni:

elnöki osztályt, melynek ügykörébe tartozik a V.1-5-ig, VI. 1-2, VII. 2-3., IX.

belföldi osztályt, melynek ügykörébe tartozik I. 1-7, III. 1-5, VII.1., VIII.

A miniszter közvetlen felügyelete alá tartozik a belföldi /II/ és a külföldi /III/ ügyosztály.

A politikai államtitkár közvetlen felügyelete alá tartozik az elnöki osztály.

A minisztérium személyzetére vonatkozólag meg kívánom jegyezni, hogy a minisztérium személyzetét legnagyobbbrészt a társmisztériumokból a tájékoztatási minisztériumba való vezénylés folytán kívánom biztosítani és ennek folytán a tájékoztatási minisztériumban a legmesszebbmenő takarékoság szem előtt tartásával csak abban az esetben kívánok kinevezéseket eszközölni, vagy szerződötett alkalmazottakat felvenni, ha a társmisztériumokból a megfelelő munkakörre alkalmas személyt nem kérhetek át.

Kérem a t. Minisztertanácsot, hogy a tájékoztatási minisztérium ügyrendjére vonatkozó bejelentésemet tudomásul venni szíveskedjék.

A minisztertanács
1945. évi ..... hó
.....-án tartott ülésén
hozzájárult.

MNL OL XIX-I-10-20./Eln./1945. (9. d.)⁶¹

4.

Dr. Bacsó Ferenc⁶² igazságügy-minisztériumi miniszteri tanácsos átirata
a Tájékoztatásügyi Minisztérium ügykörére vonatkozó minisztertanács
előterjesztés tárgyában
1945. december 27.⁶³

A 11.000/1945. M.E. számú rendelet⁶⁴ 1. §-nak /2/ bekezdése szerint a minisztérium a tájékoztatásügyi miniszter ügykörét a szükséghez képest külön rendelettel állapítja meg. A bemutatott előterjesztés VI.⁶⁵ és VII.⁶⁶ részében foglaltak tekintetében szükségesnek látom a külön rendelet útján való szabályozást, mert a lapokkal, könyvekkel és filmekkel kapcsolatos ellenőrzés a fennálló rendelkezések értelmében a miniszterelnök, illetőleg a belügyminiszter ügykörébe, míg a papírelosztás szabályozása az iparügyi, illetőleg a kereskedelemügyi miniszter úr ügykörébe tartozik. Ennélfogva, az esetleges ütközések elkerülése végett, célszerű lenne ezeket a kéréseket jogszabály útján rendezni.

A bemutatott előterjesztés I. részének 6. pontjában és II. részének 2. pontjában foglaltakat aggályosnak tartom mindenekelőtt azért, mert a demokratikus rendszerrel az egyes miniszterek bel- vagy külföldi megnyilatkozási lehetőségeinek korlátozása össze nem egyeztethető, de egyébként is nehezen képzelhető el, hogy egyes miniszterek bármilyen vonatkozásban egy társminiszter ellenőrzése alatt álljanak. Nem lenne akadálya annak, hogy a miniszterek nyilatkozataikat és kiadott közleményeiket megküldjék a tájékoztatásügyi miniszternek, illetőleg utóbbinak a miniszteri nyilatkozatok és közlemények tekintetében tett észrevételeit fontolóra vegyék, a tájékoztatási minisztériumnak ebben az irányban tett intézkedéseinek azonban véleményem szerint ellenőrző jellege nem lehet.

A fentiekől eltekintve a minisztertanács előterjesztésben foglaltakkal szemben észrevételt nem teszek.

Kérem Miniszter Urat, hogy felhozott kifogásaimat megfontolni és azok figyelembevételével előterjesztését módosítani szíveskedjék.

Budapest, 1945. évi december hó 27. napján

A miniszter rendeletéből:

⁶¹ Aláírás és dátum nélkül. Az ugyanezen ügyirathoz tartozó tervezet végén szereplő dátum és aláírás. „Budapest, 1945. december 17. Balla Antal s.k. magyar tájékoztatásügyi miniszter.”

⁶² Bacsó Ferencről több adat nem állt a rendelkezésünkre.

⁶³ L. 3. sz. dokumentum.

⁶⁴ Az ideiglenes nemzeti kormány 11.000/1945. M.E. számú rendelete a magyar felelős minisztérium kiegészítése tárgyában. Magyar Közlöny, 1945. november 18.

⁶⁵ Sajtóügylek.

⁶⁶ Sajtótermékek ellenőrzése.

Forrásközlések

dr. Bacsó Ferenc s.k.
miniszteri tanácsos.
A kiadmány hitelül:
[Szentirmay]
főtiszt

MNL OL XIX-I-10-46/1945. (9. d.)⁶⁷

5/a.

Balogh István miniszterelnökségi államtitkár átirata
Balla Antal tájékoztatásügyi miniszterhez
1946. január 21.

Tájékoztatásügyi miniszter úrnak!

A tájékoztatásügyi minisztérium hatáskörével kapcsolatban felhívom Miniszter Úr figyelmét arra, hogy a lapengedélyek kiadása és engedélyezése, – az elvi részben – hozzám tartozik. Nincs azonban észrevételem az ellen, hogy az engedély kiadásával kapcsolatos adminisztratív teendőket Miniszter Úr lássa el.

Felkérem, hogy a minisztérium létesítése óta kiadott lapengedélyek jegyzékét az alapiratokkal együtt, nekem sürgősen megküldeni szíveskedjék.

Budapest, 1946. január 21.

MNL OL XIX-a-1-j-V-384/1946. (49. d.)

5/b.

Tildy Zoltán⁶⁸ miniszterelnök átirata Balla Antal tájékoztatásügyi miniszterhez
1946. január 25.

Miniszter Úr!

Felhívom figyelmét arra, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság⁶⁹ elnökéhez, Vorosilov⁷⁰ marsall úrhoz intézendő átiratokat közvetlenül kívánom a Marsall Úrhoz eljuttatni és így szíveskedjék mindennemű közlését, értesítését, továbbítás végett hozzám megküldeni.

⁶⁷ Az Igazságügyi Minisztérium eredeti átiratának száma: T.2653/1945.

⁶⁸ Tildy Zoltán (1898. november 18. – 1961. augusztus 4.) református lelkész, kigazdapárti politikus, miniszterelnök, köztársasági elnök. Részt vett a Független Kigazdapárt megalapításában 1930-ban. 1945. november 15. és 1946. február 1-je között miniszterelnök, majd 1948-ig köztársasági elnök. 1956-ban a Nagy Imre-kormány államminisztere. A forradalomban vállalt szerepe miatt a Legfelsőbb Bíróság hatévi börtönbüntetésre ítélte. 1959-ben a még hátralevő büntetési idejét felfüggesztették és szabadlábra helyezték.

⁶⁹ A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SzEB) a második világháború után a győztes nagyhatalmak vezetése alatt álló testület volt. A Bizottság feladata volt, hogy a fegyverszüneti egyezmény betartását és a kormányok működését felügyelje. Magyarországon 1945. január 20. és 1947. szeptember 14. között működött szovjet irányítás alatt.

⁷⁰ Kliment Jefremovics Vorosilov (1881-1969) szovjet marsall, politikus. 1945 és 1947 között a Magyarországon tevékenykedő Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke.

Ez a rendelkezésem nem vonatkozik természetszerűleg azokra a nem elvi jelleget tartalmazó értesítésekre, amelyeket nem a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökéhez, hanem más szervekhez intéztetnek.

Budapest, 1946. évi január hó 25. napján.

A miniszterelnök helyett

[Dr. Balogh István]

államtitkár.

MNL OL XIX-I-10-371/1946 (2. d.)⁷¹

5/c.

Balla Antal tájékoztatásügyi miniszter átirata
Balogh István miniszterelnökségi államtitkárhoz

1946. január 28.

Válaszolva Államtitkár Úr fenti számú⁷² átiratára, közlöm a következőket:

Utasításokat Államtitkár Úrtól nem fogadok el. A Tájékoztatásügyi Minisztériumot felállították, a Miniszterelnökség sajtóosztálya megszűnt és annak hatáskörét az új minisztérium látja el. Ezért mindaddig, amíg a minisztertanácsi döntés nem történik, nincs joga Államtitkár Úrnak a minisztérium jogait és hatáskörét megszükiteni.

Különb is, az első államminiszteri értekezlet, amelyen a magyar sajtó ügyét tárgyalták le, külön felhatalmazta Kállai Gyula⁷³ államtitkár urat a lapengedélyek és a papírügyek felügyeletével, tehát ezeket a Tájékoztatásügyi Minisztérium hatáskörébe utalták.

[Dr. Balla Antal]

tájékoztatásügyi miniszter

MNL OL XIX-A-1-j-V-384/1946. (49. d.)

⁷¹ A Miniszterelnökség eredeti átiratának száma: 779/1946. M.E.

⁷² Balogh István átiratának száma: 384/1945. ME számú ügyirat.

⁷³ Kállai Gyula (1910–1996) újságíró, kommunista párti politikus, miniszter, miniszterelnök. 1945-ben a Budapesti Nemzeti Bizottság főtítkára. 1945 nyarától a Miniszterelnökség politikai államtitkára, a sajtóügyek felelőse. 1945. november 23-ától 1946. május 27-ig a Tájékoztatásügyi Minisztérium államtitkára. Ezek után többször volt miniszter, de megjárta a börtönt is az 1950-es években. Az 1956-os forradalom leverése után is több megbízást kapott, 1965 és 1967 között a minisztertanács elnöke. 1958 és 1989 között a Hazafias Népfront Országos Tanácsa elnöke.

5/d.

Nagy Ferenc⁷⁴ miniszterelnök átirata Balla Antal tájékoztatásügyi miniszterhez
1946. február 9.

F[olyó] év január hó 28-án kelt átiratára válaszolva tájékoztatnom kell a következőkről:

1./ A Miniszterelnökség sajtóosztálya nem szűnt meg, miután ilyen a demokratikus kormányok idejében nem is volt, így a tájékoztatásügyi miniszter nem vihette magával annak hatáskörét.

2./ A tájékoztatásügyi miniszternek a Miniszterelnökség hatásköréből csak oly mértékben van illetékessége, amilyen mértékben azt a minisztériumának átengedem.

3./ Miután a lapengedélyek kiadása, vagy megvonása, valamint a papír felosztása kifejezetten politikai és hatalmi kérdés, semmiképpen sem hozható összefüggésbe a tájékoztatásüggyel, azt továbbra is magamnak tartom fenn.

4./ Kérem Miniszter Urat, hogy minisztériuma létesítése óta kiadott lapengedélyek jegyzékét az alapiratokkal együtt nekem sürgősen megküldeni szíveskedjék, amint azt már a 384/1946. M.E. sz. átiratomban⁷⁵ kértem.

Budapest, 1946. évi február hó 9-én.
miniszterelnök.

MNL OL XIX-A-1-j-V-384/1946. (49. d.)

6.

Nádas József jelentése a Tájékoztatásügyi Minisztériumról
a Szociáldemokrata Párt Főtitkárságának

1946. február 7.

Tájékoztatásügyi Minisztérium (jelentés 1946. II. 7.-én)

A T. Minisztérium tulajdonképpen mindeddig nem kezdte meg működését. Ennek részben a B. páter és Balla között fennálló ellenségeskedés, részben Balla tehetetlensége, részben pedig B titkársága, úgynevezett „kabinet”-je az oka. A páter hónapokig megtagadja a helyiséget, a bútorkiadást, megakadályozza a költségek kiutalását, stb., stb. a legkicsinyesebb módon áskálódik a minisztérium, lényegében Balla ellen. Két hónapi fennállás után a minisztériumnak 20 emberből áll a tényleges személyzete, nincs elég írógépe, telefonja, nincs elég altisztje, egy tájékoztatásügyi minisztériumnak nincs egy statisztikai évkönyve, egy lexikona, stb. stb. A kabinet: Tarnay István követségi titkár, Verő Ubul

⁷⁴ Nagy Ferenc (1903. okt. 8.–1979. jún. 12.). Kiszgadzapárti politikus, miniszterelnök. 1924 óta vett részt a politikai közéletben. Először a Nagyatádi Szabó István vezette Kiszgadzapártban, majd, egyik alapítóként az ellenzéki Független Kiszgadzapártban politizált. 1945 után több fontos posztot is betöltött. 1945. augusztus 20-tól a Kiszgadzapárt elnöke, 1945. május 11. és november 15. között újjáépítési miniszter. 1945. november 29-től 1946. február 5-ig a Nemzetgyűlés elnöke, valamint 1945. december 7-től 1946. február 2-ig a Nemzeti Főtanács tagja. 1946. február 4-től 1947. június 1-jei lemondatásáig miniszterelnök. Ezek után kizárták a Kiszgadzapártól és állampolgárságától is megfosztották. Az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le és ott is hunyt el.

⁷⁵ L. 5/a sz. dokumentum.

rendőr őrnagy, és Mátray Florence⁷⁶ beillik bármelyik Kállay, Gömbös vagy Szálasi minisztériumba. T. azelőtt a külügyminisztérium sajtóosztályán működött, később Sztójay majd Szálasi alatt is működött. Február 1-én reggel a politikai rendőrség elvitte a lakásáról és a miniszter közbenjárására délben elengedték ugyan, de tudomásom szerint eljárás folyik ellene. Egyébként hallomásból úgy értesülök, hogy tavaly valamilyen romániai autótvásárlás miatt anyagi hibák is történtek és a külügyminisztériumban ezzel kapcsolatban vizsgálat folyt ellene. T. különben nem tehetségtelen, kitűnő[en beszél] angol[ul] és nem ügyetlen, de korrupst és link. Verő Ubul azelőtt Zsedényi⁷⁷ titkára volt. Korlátolt és fenéki reakciós. Óvatos és nem foglal állást, de politikailag 100%-osan megbízhatatlan. M. Florence inkább Tarnay mint V. női kiadása. A társaság a minisztériumot inkább fejőstehénnek, üzleti lehetőségnek tekinti, sem mint hivatalnak vagy hivatásnak. Az elvégzett munka minimális. Ezek az emberek befolyásolják és szédítik Ballát, különféle felesleges kiadásba döntenek, aktákat tologatnak, stb. B. jóindulatú, de tehetetlen ember. Szervezéshez mit sem ért, emberismerete minimális, nem diplomata, sokszor fecsegő. Véleményem szerint tisztakezű ember, és ha környezetével kapcsolatban esetleg panaszok támadna, abba neki csak gyengesége miatt van része – haszna pedig valószínűleg semmi.

A minisztérium államtitkára, Kállay, érintkezik ugyan B.-vel, de úgy látom, szintén keveset törődik azzal, hogy a minisztérium valóban megnőjön és teljesítse hivatását. Továbbra is a lapengedélyeket és a papírügyeket intézi és az „Ellenállási mozgalom” című könyvét írja, illetve ahhoz való anyagot keresteti össze. Bővítette munkáját a napi híranyag, riportanyag összeállításával, ezt két segéderővel Halász Ernő⁷⁸ csinálja. Halásznak nincsenek politikai szempontjai, összeszedi a napi anyagot, átadja a jelentkező újságírónak, vagy betelefonálja nekik és az MTI-nek. Persze lehetőleg kiszolgálja mindenkor miniszterelnököket és minisztereket. Az anyagot megbeszéli Kállaival és az ő jóváhagyása és rostálása alapján kapják a lapok az anyagot.

A belföldi osztályt én vezetném, de szobát és íróasztalt csak ma kaptam. A külföldi osztályt a MTI volt szófiai tudósítója, Bolgár László⁷⁹ vezetné, ügyes, mozgékony, rokonszenves fiatalembernek látszik. A béke-előkészítő-osztállyal is együtt kellene működ-nünk, ez egyelőre tehetetlenül topog, a katonai osztály például kidolgozott egy beadványt, amely egyetlen feladatául azt tűzte ki, hogy bebizonyítsa, milyen kitűnő volt a magyar hadsereg 1919 és 1944 között. Sem a minisztérium, sem a külügyminisztérium sajtóosztálya nem kapja rendszeresen a külföldi, svájci, párisi, amerikai, skandináv lapokat, még a bécsiakat sem. Sem a TM.-nak, sem a béke-előkészítő bizottságnak, sem a külügyminisztériumnak nincsenek meg az 1941 és 1945 között megjelent amerikai és angol politikai kiadványok, pedig ezek – különösen a cseh, jugoszláv, román emigráció publikációi, könyvei – elengedhetetlenül fontosak lennének a béke-előkészítés és a külföld és a belföld tájékoztatása szempontjából. A legsürgősebben szükség volna arra, hogy a külföldi sajtó beküldését Pozsonyból vagy Prágából (ide bejön minden külföldi lap) megszervezzék. Egy embernek ki kellene utazni és pár nap alatt elintézhethetné a dolgot. Ugyancsak sürgősen szükség volna arra, hogy akár Svájcban, akár Stockholmban kiutazzon valaki, és a szükséges, a legfontosabb műveket beszerezze, elhozza vagy fel-

⁷⁶ Tarnay Istvánról, Verő Ubulról és Mátray [Mátrai] Florence-ről több adat nem állt a rendelkezésünkre.

⁷⁷ Zsedényi Béla (1894–1955): jogakadémiai tanár, a debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke. 1944 decemberétől az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke, 1945 májusától a Nemzeti Főtanács elnöke is. Az új köztársasági elnök megválasztása után 1946 végéig a képviselőház elnöke. 1950 nyarán államellenes összeesküvés vádjával letartóztatták és elítélték. A börtönben halt meg.

⁷⁸ Halász Ernő 1945 és 1946 között a Tájékoztatásügyi Minisztérium információs osztályának a vezetője volt. Több adat nem állt a rendelkezésünkre.

adassa. Hangsúlyozom, hogy a parlament könyvtárának megvan a valuta fedezete a könyvek beszerzésére.

A minisztériumban 8 kommunista van, körülbelül ugyanennyi a kisgazda, az apolitikus, régifajta minisztériumi tisztviselő vagy reakciós és szocdem. kívülem csak Réczey,⁷⁹ aki aránylag elég jól viselkedik. Természetes, hogy így nem lehet dolgozni és szinte lehetetlen egyedül a párt érdekeit jól képviselni. Legalább két segéderő behozatala okvetlenül szükséges.

Kállai lényegében önálló minisztériumot vezet a minisztériumban és igen sokszor Balla megkérdezése nélkül intéz el ügyeket, sőt a leghevesebben tiltakozik, ha B. csak kísérletet tesz arra, hogy a papírügyekben vagy az engedélyügyekben érvényesítse befolyását. Néha ez mégis megtörténik és ilyenkor utólag a legélesebb összeütközésre kerül a sor. Balla leghőbb vágya, hogy a Magyar Nemzetet⁸⁰ megkaparintsa, Baloghot és Hegedűst⁸¹ kitegye és vagy tovább vigye maga a lapot, vagy a lapot megszüntetve a lap „használható” munkatársait a Magyar Naplóhoz vigye át. B. 24 milliót adott Boldizsárnak⁸² azzal, hogy a lap állandó angol [és] orosz melléklettel jelenik meg. Ennek már három hete, mindeddig nem történt semmi. Ezenkívül Balla ígéretet kapott, hogy az Új Magyarországot⁸³ a külügyminiszterrel együtt irányítja. Itt se történt semmi.

A Halász-féle egyszerű híryanagy-adás se működik jól. Komoly nemzetközi esemény volt a köztársaság kikiáltása és az új kormány megalakulása, de pl. sem ők, sem a külügyminisztérium sajtóosztálya nem adott a külföldi sajtónak hír és képanyagot erről az eseményről, Nagy Ferenc fényképét nem lehetett felhajtani, a külföldi sajtóügynökségek szívesen hoztak volna megfelelő riportársanyagot. Az egész magyar köztársasági propagandát jelentett volna. Ez persze csak egy példa.

A minisztérium külön nehézsége még, hogy hatáskörét még mindig nem állapították meg és mind a külügyminisztérium sajtóosztálya, mind a Rádió és a MTI féltékenyen őrzi eddigi, szerzett jogait.

PIL 283. f. 10/373. ő.e.

⁷⁹ Réczei László (1906–1997) ügyvéd, szociáldemokrata politikus, nagykövet, egyetemi tanár. 1944–1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány Igazságügy-minisztériumában miniszteri tanácsosi rangban a törvényelőkészítő, majd a nemzetközi jogi osztály vezetője, 1945 őszétől a Tájékoztatási Minisztériumban az elnöki főosztály vezetője, részt vett a párizsi béketárgyalásokon. 1948 után is aktív politikai szerepet vállalt, a szociáldemokrata párt és kommunista párt egyesülését követően a Magyar Dolgozók Pártjának a tagja. 1956 után a Magyar Szocialista Munkáspártba lépett be. Több országban nagykövetként működött. Hazaérkezése után egyetemi tanár.

⁸⁰ A Magyar Nemzet című lap 1938-ban indult és az 1944 márciusi német megszállásig működött. 1945 májusában indult újra, mint az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhivatalos lapja. A lap indulása körüli bonyodalmakról l. NAGY, 2014.

⁸¹ Hegedűs Gyula (1887–1953) újságíró. 1938-ban Pethő Sándorral megalapította a Magyar Nemzetet és annak volt felelős szerkesztője. 1945 után ismét a Magyar Nemzet felelős, majd főszerkesztője és felelős kiadója 1950-ig.

⁸² Boldizsár Iván (1912–1988): író, publicista. 1945 után a Szabad Szó és az Új Magyarország főszerkesztője. Tagja volt a párizsi béketárgyalásokon résztvevő magyar küldöttségnek. 1947-ben külügyi államtitkár, majd újra a sajtónál helyezkedett el.

⁸³ Az Új Magyarország a Külügyminisztérium lapja volt 1945 és 1948 között. Felelős szerkesztője Boldizsár Iván volt.

7.

Nádass József⁸⁴ jelentése a Szociáldemokrata Párt Főtitkárságának a
Tájékoztatásügyi Minisztériumról
1946. június 19.

T. Főtitkárság!

Jelentést teszek a Tájékoztatásügyi Minisztériumban uralkodó állapotokról.

Balla, a miniszter még nagyobb mértékben, mint eddig, minden ténykedésével munkáspárt-ellenességéről tesz tanúbizonyságot. Míg eddig csak tehetetlenségével tűnt ki, most aktív módon kezd ártalmassá válni. Lényegében titkársága lassan kezd minden ügyet magához vonni, semmit nem ad ki a kezéből és a saját felfogása szerint titokban intézi el. A titkárság tagjai Tarnai István, Mátrai Florence és Wimpfen Iván.⁸⁵ A két elsőnek tevékenységéről, politikai felfogásáról már beszámoltam,⁸⁶ a harmadik a Franco ideje alatt Madridban volt magyar követség sajtóattaséja volt. Ez politikai beállítottságát eléggé jellemzi.

Balla tehetetlenségében irtózik minden ügy elintézésétől, minden ügy tárgyalásától, néha egy hétig nem lehet bejutni hozzá referálni, mert egyrészt a titkárság eltitkolja, hogy mikor van bent a minisztériumban, nem engedi be az embert, ha véletlenül bent időzik, és ha a referens bejut, akkor Balla nem akarja meghallgatni, mert túlságosan fáradt. Hetedik hónapja miniszter, de mint első és egyetlen miniszter Magyarországon, mindeddig nem volt hajlandó programot adni, mint tájékoztatásügyi miniszter nem hajlandó soha sajtófogadást rendezni. Kb. minden második-harmadik héten rohamot intéz ellene valamelyikünk (Bolgár, Réczei, Komjáthy,⁸⁷ Nádass), és igyekszünk rábeszélni, hogy mégis rendezzen sajtófogadást, Balla esetleg megígéri, aztán a következő napon vagy három nap múlva, esetleg a sajtófogadás előtti napon kategorikusan kijelenti, hogy nem hajlandó. Ugyanúgy viselkedik más fontos határozatoknál, hasonló eset történt a román operatőreszek fogadásánál, ahol a meghívók már ki voltak nyomtatva, az ebéd már fel volt véve a programba és két nappal a rendezés előtt Balla megtagadta az „oláh csepűrágók” fogadását.

Az Ignótus Pál⁸⁸ tiszteletére déli 1 órára rendezett ebédet délelőtt 11 órakor mondta le Ignótusnak, majd a többi meghívottnak. Minden kijelentését, minden határozatát és ígéretét írásba kell foglaltatni, mert különben egy óra alatt megmászítja vagy letagadja. Elképzelhető, hogy ilyen körülmények között minden döntését a legnagyobb óvatossággal kell fogadni és az ügyosztályok bizonytalanságukban semmi komoly határozatot ki-

⁸⁴ Nádass József (1897–1975) költő, író, újságíró, szociáldemokrata párti politikus. 1945 után a Külügyminisztérium tájékoztatási osztályának vezetője, innen kerül át a Tájékoztatásügyi Minisztériumba. Emellett 1945-től 1948-ig a Népszava rovatvezetője volt, s Kortárs című folyóirat egyik szerkesztője. 1956 után is politikailag aktív maradt, részt vállalt az új kulturális élet kialakításában.

⁸⁵ Wimpffen Ivánról több adat nem állt a rendelkezésünkre.

⁸⁶ L. 6. sz. dokumentumot!

⁸⁷ Komjáthy Aladár 1946-ban a Tájékoztatásügyi Minisztérium külföldi osztályának a vezetője. Több adat nem állt a rendelkezésünkre.

⁸⁸ Ignótus Pál (1901–1978) publicista, író, szerkesztő. 1945-ben a londoni magyar követség sajtóattaséja és a Magyar Radikális Párt hetilapjának, a Haladásnak a munkatársa volt. 1949 szeptemberében letartóztatták, és csak 1956 tavaszán rehabilitálták. Részt vett az 1956-os forradalom és szabadságharc előkészítésében. A forradalom leverése után 1957-ben elhagyta az országot, és Londonban telepedett le.

vánó munkát nem végezhetnek. Ezzel függ össze Bolgár László, a külföldi osztály vezetőjének lemondása. Bolgár ügykörét Tarnai nagy részben kisajátította, megkérdezése, sőt utólagos értesítése nélkül intézkedtek az ügyosztályba tarozó dolgokról, amit átengedtek neki, azokról a miniszternek naponta változó véleménye volt, végül Bolgár elunta dolgot és visszament az MTI-hez. Balla egyetlenegy programot sem a külföldi osztályát, sem a belföldiét nem dolgoztatta ki, az esetleg kidolgozott javaslatokat nem hagyja jóvá, nem is tárgyalja, a belföldi osztály által kidolgozott utolsó, május hó 24-én átadott programot mindmáig nem volt hajlandó elolvasni és letárgyalni.

A titkárság, elsősorban Tarnai a saját hatáskörébe intézkedik és utalványoz. Ameddig Bolgár volt a külföldi osztály élén, addig még rajta keresztül tudomást szereztem a készülő vagy félig kész beadványokról,⁸⁹ és erélyes tiltakozással néhány kiadvány megjelenését megakadályoztam. Most azonban Tarnai eltitkolja⁹⁰ – talán éppen a múltbéli tiltakozásaim miatt, eltitkolja a kiadványokat, értéktelen kéziratokat vásárolnak, a Béke-előkészítő Bizottsággal, a Teleki Pál Intézettel baráti alapon megegyezve történnek a kiutalások. Sok milliárd adópengőt fizettek így ki könyvekért. Néhány hasznos füzet kivételével, értéktelen, propaganda szempontjából hatástalan kiadvány jelent meg. A terjesztés nincsen megszervezve, a magyar nyelvű kiadványokat belföldi propagandára alig használják fel, Tarnai megbízásából az Athenaeum szétküldte egy nagyobbik részét a könyvkereskedőknek, és most ott porosodik.

A külföldi osztály munkája jelenleg egyenlő a nullával, Komjáthy Aladár, az új osztályvezető, ritkán tartózkodik hivatalában, legújabbban visszahelyezték a kultuszminisztérium státuszába, egyelőre azonban még mindig itt is van szerződése, és két minisztériumba járva, szeretné mindkét hivatalát megtartani. Néha lefordít egy-egy külföldi lapközleményt.

A külföldi lapok küldését sikerült valamennyire megszerveznem, de a lapok többsége napokig, néha egy-két hétig feldolgozatlanul hever, mert nincs ember, aki a beérkezett anyagot feldolgozná. Oltot, a kitűnő angol fordítót Balla átengedte az UNRRA-nak,⁹¹ az orosz fordító viszont a Miniszterelnökségnek dolgozik. Mind ezek a hivatalnokok, mind más beosztottak, látván a minisztérium fejtelenségét, a miniszter erélytelenségét és kapkodását, szeszélyességét, nem veszik komolyan a munkát és igyekeznek másfelé orientálódni. A munkafegyelem abszolút leromlását előidézi továbbá olyan eset is, ami Gulyás Gábornéval⁹² történt. A „Kis Újság”⁹³ munkatársának felesége hónapokig kapott fizetést anélkül, hogy bejárt volna a minisztériumba. Mikor tiltakoztam az ellen, hogy valaki hónapokig kapjon újságírói, kollektív szerződés alapján munkanélküli jövedelmet, akkor felhívták szolgáltatételre. Gulyásné azonban csak úgy akart dolgozni, ha csak hetenként kétszer egy-két órára kell bejárnia. Mikor én ezt megtagadtam, a miniszterhez fordult, a miniszter viszont neki adott igazat. Én azonban kijelenttem, hogy a többi beosztottal

⁸⁹ Ceruzával áthúzva, és felé írva: nyomtatványokról.

⁹⁰ Ceruzával kihúzza.

⁹¹ *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (UNRRA) az ENSZ segélyszervezete volt 1943 és 1947 között. Az Egyesült Államokból indult kezdeményezés „keretében ruhaneműt, takarókat, konzerveket és egyéb fontos eszközöket gyűjtöttek és szállítottak a háború sújtotta országokba. Magyarországra is sok vonatszerelvény érkezett ilyen adománnyal, amit a Vöröskereszt Szervezete osztott szét a rászorultak között.” Lásd UNRRA segélyakció http://www.solymar.hu/tortenet/adalekok/119_unrra.htm (a letöltés ideje: 2014. szeptember 21.)

⁹² Gulyás Gábornéről több adat nem állt a rendelkezésünkre.

⁹³ A Kis Újság a második világháború után 1945. március végén indult újra, mint a Független Kisgazdapárt központi napilapja. A nem baloldali sajtótermékek közül ez a lap jelent meg a legtovább. Utolsó száma 1952. augusztus 10-én jelent meg.

szemben, akiket úgyis nehéz munkára szorítani, nem vállalhatok ilyen beosztású munkaeörföt. Balla erre saját diszpozíciójára rendelte be Gulyásnéf, aki jelenleg olykor-olykor, fizetés folyósításakor belibeg a minisztériumba.

A jelenlegi formájában a Tájékoztatásügyi minisztériumnak semminemű értelme és célja nincs. Lenne funkciója, de ezt a funkcióját nem tölti be. A lapengedély-ügyeket ma már Balla tartja kézben, ő intézkedik, Tarnai tanácsai alapján. Ez a tevékenység kétségte-lenül káros. A napi információ Halász kezében van, aki néha Ballával és Tarnaival egyet-értésben, de legtöbbször Balogh páter utasításai szerint végzi tisztjét. Minden kísérfet a TM. átalakítására, és aktivizálására Balla személyén és reakciós titkárságán megbukik. Szükség volna arra, hogy a kormány, a koalíció, a demokrácia propagandát csináljon, a belföldi közvéleményt befolyásoló olcsó füzeteket kellene kiadni és az MTI útján nem csak híryanagot, de helyzetmagyarázó cikkeket is kellene a pesti és a vidéki lapoknál elhelyezni.

A néphangulat befolyásolása nélkül a demokrácia válsága kikerülhetetlen. Nem csak pártszempontú tájékoztatást és befolyásolást, hanem általános befolyásolást kell terem-teni. Ennek elvégzésére a tájékoztatásügyi minisztérium jelenlegi miniszterével és össze-tételével alkalmatlan, a B-lista sem hozhatja meg a kívánt eredményt, mivel a miniszter Tarnait jelölte a bizottságba, és a Miniszterelnökség részéről Parragit kérte küldöttnek. Nyilván nem a reakciósfokat, hanem a baloldaliakat fogják így leépfíteni.

Vagy szüntessék meg a minisztériumot, és szervezzenek egy új tájékoztatási hivatalt a miniszterelnökség, a kultusz vagy a belügy mellett, vagy pedig kezdjék a tájékoztatás-ügyi minisztérium B-listáját a miniszterrel.

Az Elvtársak vegyék a minisztérium ügyét fontolóra, mert utolsó összefoglaló jelentésem óta hónapok teltek el anélkül, hogy ígéretek ellenére, megfelelő nyomással megkísér-leték volna a rendcsinálást.

Barátság!

Nádass József

PIL 283. f. 10/373. ő.e.

8.

Dr. Czimer József⁹⁴ sajtóelőadó „Vázlat a Tájékoztatásügyi Minisztérium belföldi osztályának munkatervéhez” című feljegyzése

1946. július 13.

I. Feladatok.

Koalícióval kormányozni különleges politikai művészetet igényel. A gyakorlat azt mutatja, hogy nem elég hozzá a tisztánlátó politikai vezetők felismerése, ha nincsenek mögöttük tömegek, a nép és a pártok között szükséges bizalmi légkör. Így – mint ezt a mi példánk is mutatja – állandó válságok között el lehet valahogy kormányozni a koalíciót, de az országot nehezen, az újjáépítés serénységét pedig és a nehézségek leküzdését bizto-sítani nem lehet.

A T.M. belföldi osztályának feladata e tekintetben hármas. 1/ Biztosítani a koalíció hátterét, vagyis megértetni az országgal, miről van szó a koalíciós egyesülésben és meg-

⁹⁴ Czimer József a 1946-ban a Tájékoztatásügyi Minisztérium kommunista párti sajtóelőadója. Több adat nem állt a rendelkezésünkre.

teremteni a népben azt a hangulatot, amely a közös munkát lehetővé teszi. Nemcsak az inflációnk unikum Európában. Minden ismerője a mai Európának egybehangzóan állítja, hogy nincs még egy ország, amelynek lakóiban olyan kevés közösségérzet volna, mint a magyarokban. Némi túlzással azt lehetne mondani, hogy ma az egyetlen igazán reális összetartozás-tudata a népnek az elmúlt kormányzatoktól kapott sovíniszta nevelés irracionális, tehát irreális hazafisága. A pártok természetüknél fogva azt kell, hogy hangsúlyozzák, ami őket más pártoktól elválasztja, és még egyes osztályokon belül is ellentétek kihangsúlyozására kerül sor. Szükség van tehát egy olyan szervre, amelyik a közösségérzet és a felelősségtudat biztosítására éppen azt igyekszik tudatosítani, aminek az ország dolgozó népét össze kell fűznie. A jugoszláv parasztnak legtöbbször hiába kínál a feketéző egy-egy terményéért többet, mint amennyit a szövetkezettől kap, mert tudja, hogy az ideiglenes nyereségre valójában rá fog fizetni. A mi népünk ezt az egymásrautaltságot nem érti és könnyen félrevezethető. Az első feladat tehát, a népben megteremteni a koalíciós kormányzás értelmi és érzelmi hátterét.

2/ A koalíció, úgy látszik, a válságok után eljut oda, hogy megállapodik egy hosszabblejáratú kormányprogramban és annak végrehajtási módozataiban. Egyik-másik feladat ezek közül olyan, hogy a nép segíteni akarása nélkül nehezen lesz végrehajtható. Ilyen például a stabilizáció, az esetleges közigazgatási reform stb. Ezenkívül azonban adódhatnak olyan helyzetek, amelyek a demokrácia politikájának akceptálását a nép részéről rendkívül megnehezítik és annak folytatását hosszú időre akadályozhatják. Így például egy esetleges teljes kudarc a békeszerződéseknél, helyesebben a közvéleményben táplált remények teljes megghiúsulása. Ezekben az esetekben a minisztérium feladata a közvélemény eredményes felvilágosítása és a közreműködés biztosítása. Előadódhatik az az eset is – és erre is van nem egy példa – hogy a közvélemény akár spontán bizalmatlanságból, akár sugalmazásra hozzá nem értő igazságtalan és rosszindulatú kritikával illeti a kormány egyes intézkedéseit, esetleg szándékait. A minisztérium feladata ilyenkor a szakszerű szempontok megvilágítása, egy értelmes és jóindulatú közvélemény és kritika kialakítása. Mert hogy a minisztériumnak feladata ilyenkor nem a kritika elhallgattatása, hanem a bírálat komolyságra és felelősségre nevelése [!], az természetes, de a minisztérium felelősségtudatán múlik, ez mennyire sikerül. Aztán nem szabad elfelejteni, ha mi hallgatunk is, az ellenség mindenképpen él a propagandával és gyakran jól él vele. A suttogó propaganda hatálytalanítása nem rendészeti probléma, hanem tevékeny és friss felvilágosítás kérdése.

3/ Gyors nevelő, felvilágosító és tájékoztató munka. Kunmadaras és hasonló, külföldön is feltűnést keltő jelenségek mutatják a múlt elképesztő rombolását. A kultuszminisztérium munkája azonban e téren kézzel fogható gyümölcsöt csak a jövő nemzedékében, legjobb esetben is csak hosszú évek múlva hoz. A lapok – és ez a minisztérium minden feladatára vonatkozik – nem végezhetik el a szükséges munkát a tájékoztatásügyi minisztérium helyett. Aki a lapokra akarja ezt a munkát bízni, az jellegzetesen fővárosi értelemmel gondolkodik – és még a fővárosra nézve sincs igaza. Először is Kunmadarasra alig megy lap, de még az olyan munkáscentrumokban, amilyen mondjuk Mecsekszabolcs, ott sem jutnak laphoz az emberek. De meg a lapokba bekerülhet részben helytelen és ezért néha egészében kártékony szempont is, sőt becsempészheti mondanivalóját egy fasiszta reakció is. A legfőbb baj azonban, hogy a szervezetlen, nem szisztematikus munka ritkán eredményes és nem ellenőrizhető. Ezért nem bízható a felvilágosító munka társadalmi egyesületekre sem. Éppen úgy, ahogy komoly szociális haladás, csak haladó szociálpolitikával és nem karitatív egyesületekkel érhető el, ugyanúgy eredményes felvilágosítás, csak szervezett munkával és nem társadalmi egyesületekre bízva lesz eredményes. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy akár karitatív, akár társadalmi egyesületek ne tudnának hatékonyan közreműködni a feladatok

végrehajtásában. De amíg van T.M., vagy tájékoztatási hivatal, addig Kunmadaras nemcsak az elmúlt rendszerek mulasztása.

II. Feladatok végrehajtása.

A szervezés, különösen országos, intézményes szervezés talán valami amerikai méretű organizáció képzetét idézi fel. Mindenesetre, ha rendelkezésre állna ehhez megfelelő anyagi alap, egy ilyen szervezet létrehozása sok feladatot leegyszerűsítene. Az ország mai helyzetében azonban ilyesmire még csak gondolni is rosszabb a megalomániánál. Jóllehet ebben a pillanatban még nem ismeretes a minisztérium költségvetése, sem a személyi lehetőségek és ez a munkaterv elkészítését nagymértékben megnehezíti, a vázolt feladatok megoldását a lehető legkisebb személyzettel és anyagi támogatással meg lehet és meg kell oldani.

A tényleges munka három szakaszra bontható. Tájékozódás, felvilágosítás és a munka ellenőrzése.

1/ A tájékozódás azért szükséges, hogy az országban vagy az országgal kapcsolatos minden hír, minden probléma, minden nehézség vagy törekvés anyaga ismeretes legyen. A minisztérium belföldi osztályát természetesen mindez csak annyiban érdekli, amennyiben a feladatainál megjelölt szempontokat érinti. Így tehát a minisztériumhoz, illetőleg az ügykörével foglalkozó hivatalhoz beérkeznek a távirati irodák jelentései, a fővárosi és a vidéki napilapok, hetilapok, folyóiratok, stb. Be kell érkezniük a szakminisztériumok és a különféle állami esetleg nem állami szervek részére készülő különleges sajtószemléknek. Állandó kapcsolat szükséges a Közvéleménykutató Intézettel, a Gazdaságkutató Intézettel és a hasonló szervezetekkel. Állandó szoros kapcsolat fenntartása szükséges a sajtóval, nem annyira sajtókonferenciákon keresztül, mint inkább személyes érintkezésben. Akármilyen lesz azonban a jelenlegi minisztérium végső szervezeti formája és akármilyenek lesznek a felső kapcsolatai, feltétlenül szüksége lesz a kormány állandó és rendszeres bizalmas információira is. Ennek az így szerzett és rendszeresen rendelkezésre álló anyagnak a feldolgozása nem igényel nagy apparátust. Az anyagok a vázlat elején említett szempontok szerint dolgozandók fel. Magától értetődően az anyag kivonatolása szemle vagy egyéb formában időpazarlásnak fog bizonyulni. Néhány jó politikai ítélőképességű, tárgyilagos kritikai szellemű és természetesen politikailag teljesen megbízható munkatárs, csakis a minisztérium szempontjai szerint nézné át az anyagot és arról egyedül a minisztérium feladatát tekintve készítené rendszeres jelentéseket. Ehhez a munkához nem hivatalnokokra, hanem elsősorban gyors szellemű, jó érzékű újságírókra van szükség. Ez a tájékozódás tárná fel azokat a jelenségeket, amelyek a minisztérium közbelépését szükségessé teszik. Ezekből a forrásokból a minisztérium képet kaphatna nemcsak arról, hogy mi történik az országban, hanem arról is, hogyan vélekednek erről az emberek, sőt arról is, hogyan gondolkodnak felőle. Eltekintve a hivatalos helyről kapott feladatoktól, ez a szerv – amelynek információi az összkormányzatnak mindenkor rendelkezésére állnak – ez a szerv volna hivatva, hogy úgy mondjuk foglalkoztatni a minisztériumot.

2/ A tájékoztatás feladatainak elvégzése a minisztérium részéről tulajdonképpen jórészt csak szervezési munka. Ehhez tehát néhány jó szervező képességű, némi diplomáciai érzékkel rendelkező munkatárs a mai körülmények között elég. Az első feladat megnyerni a minisztérium munkája számára minden olyan szervet, amely a közvéleményt befolyásolhatja. /Rádió, színház, sajtó stb./ Már itt leszögezném, hogy a minisztérium részéről ez nem hatalmi kérdés. Az állami tájékoztatás ne igényelje maga részére sem az állami, sem magánosok kezében lévő szervezeteknek sem irányítását, sem ellenőrzését. De teremtsen meg azt a személyes kapcsolatot, amelynek segítségével az egyes szervezetek minden problémáját megbeszélheti és azok közreműködését kérheti. A tájékoztatásnak, a közvélemény irányításának a munkáját csak igen kis részben végzi maga a minisztérium.

Részletekre itt fölösleges rámutatni, de talán hasznos itt is kiemelni azt, hogy az efféle munkának – mint az ismeretes – ma már kialakult technikája van. Éppen ezért állandó érintkezést kell tartani pszichológiai szakkörökkel, akiktől egyes konkrét esetekben igen hasznos szakszerű tanácsokat lehetne kapni. Tapasztalatom szerint ennek a kapcsolatnak a pszichológusok örülnének, mert az ő munkájukra is ösztönzőleg hat. Általában a szakszerűség a tájékoztatás terén /ad hoc ötletek és tippek helyett/ nem tenne rosszat a minisztérium munkájának. A minisztérium azonban, mint említettem a tájékoztatásnak csak kisebbik részét végezné maga. Egy másik részét közvetítené csupán. Így például a minisztérium szerezné be és gyűjtené össze azokat az érveket, amelyeket a vidéki /és esetleg a fővárosi/ lapok egyese konkrét kérdésekben felhasználhatnának. Miért érdeke például a parasztnak, hogy ne adja el drágábban az árut a feketézőnek? A minisztérium összegyűjti mindazt a /szakszerű/ argumentumot, amit ennek alátámasztására a minisztérium előbb megbeszélt tájékoztató szerve az egyes szakköröktől kap, vagy a belföldi és a külföldi sajtóban /a külföldi osztály segítségével/ talál. Ugyanígy továbbítja mondjuk az argumentumokat abban a kérdésben, hogy miért nem helyes az antiszemitizmus /anyagi és erkölcsi okok/ és miért káros. A minisztérium leglényegesebb funkciói közé tartozik olyan mozgalmak szervezése, amelyek a koalíciós pártok által az ország érdekének tekintett intézkedéseknek a népben való meggyökeresítését célozzák. Ehhez a munkához rendelkezésre állnak például a Nemzeti Bizottságok. A minisztérium feladatai végrehajtására maga is rendezhet megfelelő publicitással előkészített nagyszabású üléseket, amelyeket az ország különböző nagyvárosaiban ugyancsak a Nemzeti Bizottságok vagy a pártok segítségével rendeznének. Ezeken a gyűléseken, amelyeket egy egységes mozgalom részeként, de, mint önálló aktuális ünnepen mondjuk „Rákóczi nap” „Haladás-ünnep” stb. is meg lehet rendezni, a legnépszerűbb fővárosi /esetleg helybeli/ előadókat kell megszólaltatni, annak a gondolatnak a jegyében, amit a koalíciós kormányzat az ország érdekében a nemzeti közvéleménybe belevinni szeretne /és ami valószínűleg nem is szerepel az ünnepség címében/. Ezt a gondolatot politikai írók fejtsék ki, persze lehetőleg pártközi keretben. Exponált politikust csak különleges esetben szabad meghívni. Ez már eleve megosztaná a közönséget. Az egyes Nemzeti Bizottságok egy-egy ilyen nagyszabású ünnepség után, a legkisebb községben is megrendezhetnék a maguk ünnepét. A műsor összeállításában a minisztérium segítséget nyújt nekik. Ezek azonban már részletkérdések. A minisztériumnak magától értetődik, továbbra is feladata munkáját szolgáló közlemények, könyvek kiadása, ezt a tevékenységet azonban az anyagi eszközök hiánya előreláthatóan, igen szűk lehetőségek közé szorítja. Valójában egyelőre csak olyan kiadványt volna szabad megjelentetni, ami anyagilag inkább segíti, mint szegényíti a minisztériumot. Igen hasznos volna magától értetődően ha a minisztériumnak rendelkezésére állna afféle félhivatalos lap, amilyen a külügyminisztériumnak az Új Magyarország. Ma lapot kiadni azonban anyagi áldozatot jelent. Talán télre ez a helyzet megfordul és akkor talán érdemes lesz egy ilyen lapot elindítani, egy a minisztériumon kívüli szerkesztővel. Módszerében a minisztérium tartsa szem előtt, hogy sose frázisokkal, hanem konkrét szakszerű anyaggal dolgozzék és mennél kevesebbet hallasson magáról.

3/ A minisztérium kísérje figyelemmel /Közvéleménykutató Intézet, lapok, megbízott megfigyelők stb./ saját munkáját és rendszeresen tanuljon a hibákból.

Természetesen egy ilyen munka megvalósítása sok előrelátható tárgyi, anyagi és sok előre nem látható egyéb nehézséggel fogja magát szemben találni. Ezeket azonban – legalább amelyiket lehet – meg kell próbálni egyenként eltávolítani. Mert ha felelősségünk tudatában mérjük le a ránk váró feladatokat, tisztában kell lennünk azzal, hogy sem a minisztériumnak, sem a kormánynak, sem az ország népének nem lehet mindegy, hogy az ország felépítése három, vagy nyolc évig fog-e tartani. Az állandó válságok a koalíció tömeghátterének a bizalomnak és a közös erőfeszítésnek hiánya állandó fékezője, ha nem

kerékkötője az előrehaladásnak. Minden eszközzel meg kell próbálni eltávolítani ezt az akadályt a demokrácia útjából.

Budapest, 1946. július 13.

dr. Czímer József

sajtóelőadó

MNL OL XIX-I-10-sz.n./1946 (9. d.)

9.

Feljegyzés a Tájékoztatásügyi Minisztérium működéséről

[1946–1947]⁹⁵

A tájékoztatás eszközei:

1. Sajtó
2. Film
3. Könyv és könyvtár
4. Rádió
5. Szórakoztató előadások
6. Kulturális előadások
7. Társadalmi (társasági) kapcsolatok
8. Idegenforgalom⁹⁶

Ennek figyelembevételével bármely tájékoztatásügyi minisztérium eredményes működéséhez szükséges, hogy bizonyos mértékig rendelkezésre álljanak, vagy irányítása alatt legyenek a következő szervek:

1. Sajtótudósító iroda (információs szolgálat),
2. Filmvállalat,
3. Rádiószolgálat,
4. Könyvtár,
6. Könyvkiadóvállalat, vagy könyvkiadáshoz anyagi lehetőség,
7. Színházak,
8. Iskolán kívüli intézmények
9. minisztérium által külföldön létesített tájékoztató (propaganda) irodák
10. Hírszerzéshez szükséges eszközök:
  - a/ belföldi híreket feldolgozó alosztály
  - b/ külföldi híreket feldolgozó alosztály
  - c/ bel- és külföldi közvéleménykutató intézményekkel állandó kapcsolat
  - d/ a minisztérium által létesített (9. pont szerinti) külföldi szervek bizalmas jelentései (diplomáciai kémszolgálat).
11. Idegenforgalmi szervek.⁹⁷

A minisztérium saját szervezetével és az előzőek szerint munkájába bekapcsolt szervek segítségével a következő munkát végezheti:

I. Hírszerzés belföldről

⁹⁵ A dokumentum keletkezési időpontja ismeretlen, de feltételezhetően 1946–1947 folyamán vették papírra.

⁹⁶ A 8. pont kézzel (tollal) írva.

⁹⁷ A 11. pont kézzel (tollal) írva.

1. belföldi lapok híreinek feldolgozása
2. a társmínisztériumokkal való állandó kapcsolat, a minisztériumok közérdekű híreinek naponkénti összegyűjtése,
3. a politikai pártokkal való kapcsolatban a pártok közérdekű hírányagának összegyűjtése,
4. vidéki hatóságokkal (főispáni sajtóreferensekkel) kapcsolat megteremtése

II. Hírszerzés külföldről:

1. külföldi lapok híreinek feldolgozása,
2. Magyarországon tartózkodó hivatalos és nem hivatalos külföldiekkel való kapcsolatok fenntartása,
3. külföldi tájékoztató szervek bizalmas jelentései.

III. Belföld tájékoztatása:

1. Rendszeresített sajtófogadások
2. A kormány híreinek a napilapokhoz való továbbítása,
3. Ugyanez rádió útján,
4. kormánypropaganda, plakátok, könyvek, nyomtatványok, előadások, stb. útján.
5. a pártok megnyerése a kormány egyes intézkedéseinek propagálása céljából (Párt megbízottak értekezletén keresztül, vagy más módon.)
6. Az egyes minisztérium hírányagának közzététele, – egyes miniszterek nyilatkozatainak továbbítása az érdekelt laphoz, vagy lapokhoz. (A T.M. feladata, hogy politikai szempontból a nyilatkozatot ellenőrizze. Az ellenőrzés a szakszerűsége nem terjed ki. „ILLETÉKES HELY” csak a T.M. lehet!)
7. Rádióhírmagyarázóval együttműködés.
8. A népi demokratikus átnyelés a politikai pártokkal és sajtóval, továbbá színházi, film és kulturális intézményekkel együttműködésben. (Könyvtár létesítése, amelyből előadók és újságírók munkájukhoz a szükséges tudományos anyagot megkaphatják.)

IV. Külföld tájékoztatása:

1. Egy vagy több idegen nyelvű napilap (bulletin) rendszeres kiadása
2. A rádió idegen nyelvű adásainak előzetes ellenőrzése, a kormány részéről külföldnek szánt hírek közlése,
3. Külföldi lap számára nyilatkozatot vagy interjút csak miniszter vagy pol. államtitkár adhat. A nyilatkozat vagy interjú a T.M.-nak beküldendő az újságíró nevének és annak az újságnak a megjelölésével, amelynek számára a nyilatkozat készült.
4. Magyarországon tartózkodó külföldi laptudósítókkal és követségi sajtó-attasékkal való állandó kapcsolat felhasználásával egyes hírek külföldi lapokban történő elhelyezése,
5. A külföldön létesített tájékoztató szervek útján egyes cikkeknek külföldi lapokban való elhelyezése,
6. ahol tájékoztató szerv nincs, ott a külügyminiszterrel egyetértésben a magyar külképviselet sajtó- vagy kultúrattaséjának bevonásával.
7. Külföld számára készült híradófilmek elhelyezése külföldi filmszínházakban,
8. Magyar származású külföldi filmszakemberek reábrása arra, hogy magyar témájú szórakoztató filmeket készítsenek külföld részére.
9. Külföldi rádiókkal kapcsolat az 5. és 6. pont szerinti úton.
10. Magyar írók, művészek munkáinak külföldön terjesztése, (kiállítások, előadások, hangversenyek stb. rendezése)
11. Külföldi világhírszolgálati irodákkal kapcsolat fenntartása.

12. Idegenforgalom.⁹⁸

V. Sajtórendészeti és közigazgatási ügyek:

1. Lapengedélyek iránti kérelmek elbírálása,
2. Papírelosztás. (Ez a kérdés külön tanulmány tárgyát képezheti, mert egy kormányzati „vízfej” gondoskodik ma a papírról: a gyártás az iparügyhöz, a kiutalás a T.M.-hez, a készletnyilvántartás és kiutalás teljesítése az anyag és árhivatalhoz, végül az import a keresk. miniszterhez tartozik. Ezt mind egységesíteni kell a T.M.-be.)
3. Utólagos lapellenőrzés (cenzúra). (A javaslatot a T.M. teszi, a betiltás a belügyminiszter joga! Ezt is meg kell szüntetni, ha a T.M. adja az engedélyt, joga lehet betiltásra is.)
4. könyvcenzúra,
5. Filmcenzúra. (Az Országos Mozgóképvizsg. Bizottság a Belügyminiszter szerve.)

VI. Adminisztratív ügyek:

1. T.M. belső személyi ügyei,
2. külföldi tájékoztató irodák fenntartása, ellenőrzése, utazó-összekötő szolgálat,
3. külföldi laptudósítók akkreditálása,
4. külföldi hírlapírók hírszerzésének megkönnyítése, (pl. vidéki utazásaikhoz vonatjegy, autóbusz vagy személygépkocsi szerzésének megkönnyítése, a kormány által vidéken rendezett gyűlések vagy ünnepségek alakalmával róluk való teljes ingyenes gondoskodás. Eddig senki nem törődött velük, vonatfolyosókon összezsúfolva, állva utaztak, a vidéken maguk szaladoztak szállás után. A legrosszabb külföldi propaganda!!)

Azok az intézmények, amelyekre a T.M.-nek fenti munkája eredményessé tétele érdekében befolyással kell bírnia, vagy magába olvasztania, a következők:

1. Magyar Távirati Iroda,
2. Magyar Hírmondó rt.
3. Magyar Központi Híradó rt. (Rádió) Ennek a kormánnyal kötött koncessziós szerződése a folyó év végén lejár. Az új szerződésben alá lehet rendelni a T.M.-nek.
4. Magyar Filmiroda,
5. Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság,
6. az összes minisztériumok és más kormányhatóságok sajtóosztályai,
7. A papírgyártás és behozatal érdekében kezdeményező jogkör az iparügyi, a keresk. ügyi minisztériumok megfelelő osztályainál, – ezekkel való együttműködés.
8. Vallás közoktatásügyi minisztérium⁹⁹ iskolán kívüli népnevelési, film és színházi ügyosztálya,
9. Külügyminisztérium kulturális osztálya,
10. Magyarok Világszövetsége,
11. Külügyi Társaság
12. Magyar Közvéleménykutatóintézet
13. Idegenforgalmi intézmények, szervek, vállalatok¹⁰⁰

Létesítendő új intézmények:

1. Külföldi fővárosokban a magyar tájékoztató szervezet fokozatos kiépítése,
2. magyarországi vidéki tájékoztató irodák létesítése. (Ez pótolható az egyes főispánok mellett működő sajtóreferensek megfelelő megszervezésével és állandó ellenőrzésével.)
3. a T.M. átszervezése az alábbiak szerint.

⁹⁸ A 12. pont kézzel (tollal) írva.

⁹⁹ Helyesen: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

¹⁰⁰ A 13. pont kézzel (tollal) írva.

A T.M. szervezeti beosztása:

I. Miniszter titkársága.

1. Előkészíti a miniszter elé terjesztendő ügyeket, akkreditálásokat, kihallgatásokat, a lapengedélyek letárgyalását a SZEB-nél,
2. rendezi a miniszter sajtófogadásait s más hivatalos fogadásait (az illetékes ügyosztályvezető bevonásával),
3. meghívásokat, személyi ügyeket, minisztertanácsi tárgyalási ügydarabokat nyilvántartja, előkészíti, vagy elintézi.

II. Elnöki osztály.

1. A minisztérium összes személyi és személyzeti ügyei
2. gazdasági ügyek, költségvetés stb.
3. törvényelőkészítés,
4. belföldi és külföldi szervezési ügyek (az érdekelt ügyosztályok vezetőivel egyetértésben), - a bel- és külföldi szervezetek fenntartása, ellenőrzése
5. A külföldi osztály feletti főfelügyelet.

III. Belföldi osztály.

a/ hírszerző alosztály.

1. Belföldi lapszemlék készítése,
2. vidéki tájék. szervek (főispáni sajtóelőadók) híreinek, jelentéseinek feldolgozása,
3. közvéleménykutató-szolgálat,
4. vidéki lapok anyagának feldolgozása,
5. Lapengedélyek s ezek nyilvántartása.

b/ Információs alosztály.

1. bpesti napilapok rovatvezetőivel állandó kapcsolat fenntartása,
2. a minisztériumok sajtóosztályaitól és a pártoktól a híranyag összegyűjtése, lapokhoz továbbítása,
3. a kormány híreinek a napilapokhoz való továbbítása,
4. Rádióval kapcsolatos ügyek.

c/ Kulturális és propaganda alosztály.

1. Filmügyek,
2. könyvkiadási ügyek, könyvtár kezelése,
3. Színházi ügyek,
4. Iskolán kívüli népnevelési ügyek, előadások rendezése, kisebb brossúrák, plakátok stb. kiadása,
5. Pártokkal együttműködés megteremtése és fejlesztése.

IV. Külföldi osztály.

a/ Hírszerző alosztály.

1. külföldi lapok híreinek feldolgozása,
2. külföldi személyekkel való kapcsolatok,
3. a T.M. külföldi tájék. szervei bizalmas híreinek feldolgozása.

b/ Információs és propaganda alosztály.

1. külföldi laptudósítók hír és propaganda anyaggal ellátása,
2. Rendszeres bulletinek szerkesztése és kiadása,
3. a rádió idegen nyelvű adásainak ellenőrzése, valamely minisztérium részéről külföldi lapnak adott interjúk összegyűjtése,
4. Külf. tájékoztató szervek híranyaggal és cikkekkel ellátása,
5. Idegen nyelvű propaganda kiadványok, külföldi kiállítások, hangversenyek stb. rendezése,
6. Külföldi világszolgálati szervekkel kapcsolati szervekkel kapcsolat létesítése s ezekkel együttműködés.

7. Idegenforgalom.¹⁰¹

V. Sajtórendészeti és sajtóközigazgatási osztály.

1. Papírügyek,
2. Utólagos lapellenőrzés,
3. lapbetiltások,
4. könyvcenzúra
5. filmcenzúra.

MNL OL XIX-I-10-sz.n. (9. d.)

10.

Czímer József jelentése a Magyar Kommunista Pártnak a Tájékoztatásügyi
Minisztérium ügyében

1946. december 2.¹⁰²

A Tájékoztatásügyi minisztériumban soha komoly munka nem folyt, de egy idő óta a kommunisták teljesen munka nélkül állnak. Ennek csak Gál elvtárs¹⁰³ esetében van jelentősége. Tőle ugyanis az ellene indított ismeretes eljárás során elvették a lapengedélyek és a papírkiutalás intézését, ami a minisztérium egyetlen állandó jellegű munkáját jelentette. A többiek amúgy sem végeztek jelentős munkát. Sajtószemléknek nevezett fővárosi lapkivonatokat írtunk a miniszterelnökség részére és hasonló értelmetlen feladatokat kaptunk, amelyek úgy születtek, hogy Nádas, a belföldi osztály vezetője (szoc.dem) minden áron a serény munka látszatát akarta kelteni, hogy osztálya és önmaga minisztériumi létalapját igazolja.

Balla lemondásával ez a látszat tevékenység is feleslegessé vált és a kommunisták munka nélkül lézengenek. Magam az új miniszter [Bognár József¹⁰⁴] bemutatkozásánál nem voltam jelen. Vasárnap azonban a lakásomon felkeresett a kisgazdapárt törvényhatósági frakciójának egy tagja Rubletzky Géza,¹⁰⁵ amint mondotta fontos ügyben. Diszkrétan közölte, hogy Bognár nem hivatalos megbízásából jött és az új minisztériumi helyzetről akar velem beszélgetni. Elmondta, hogy Bognár komolyan rendbe próbálja hozni a minisztérium dolgát. Szerinte a párt azért választotta éppen Bognárt, mert Nagy Ferencnek

¹⁰¹ A 7. pont kézzel (tollal) írva.

¹⁰² Ceruzával írva: Gál visszakapja ügy körét. XII. 1. R.

¹⁰³ Gál Ferenc a Tájékoztatásügyi Minisztérium kommunista párti munkatársa. Kezdetben a papírkiutalás és a lapengedélyezés irányítása, felügyelete tartozott a feladatai közé. A Tájékoztatásügyi Minisztérium 1948. évi megszűnése után a Miniszterelnökség Sajtóosztályának a vezetője lett. További adat nem állt a rendelkezésünkre.

¹⁰⁴ Bognár József (1917–1996) kisgazdapárti politikus, miniszter, egyetemi tanár. 1945-től volt tagja a Független Kisgazdapártnak. 1945. november 4-től 1990-ig nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. 1946. november 20-tól 1947. március 14-ig tájékoztatásügyi miniszter, majd lemondása után 1947. július 18-tól 1949 júniusáig Budapest polgármestere. 1948. április 17-től a kisgazdapárt ügyvezető elnöke. 1949 és 1956 között többször volt miniszter. 1956. október 25-től 1956. október 31-i lemondásáig Nagy Imre kormányában miniszterelnök-helyettes. A Kádár-kormányban többszöri felkérés ellenére sem vállalt miniszteri tárcát, hanem a tudományos, egyetemi életben helyezkedett el.

¹⁰⁵ Rubletzky Géza kisgazdapárti politikus, a párt törvényhatósági bizottságának tagja. További adat nem állt a rendelkezésünkre.

a minisztertanácson olyan segítségre volt szüksége, aki a kisgazda álláspontot határozottan tudja képviselni, de a baloldal felé is possibilities. Bognár hivatalba lépése után – még mindig Rubletzky információja – Balogh megpróbálta azonnal rátenni a kezét a minisztérium ügyeire és Vidort¹⁰⁶ akarta odaültetni Bognár nyakára. Bognár ezt erősen elhárította. Bognár most – a minisztériumon belül és kívül – megfelelő embereket keres, akikkel egy hivatásának megfelelő koalíciós tájékoztatási szövet építhet ki. A jelenlegi emberek közül sokat félre szeretne állítani, vagy át akar helyezni. Jobbról és balról egyformán. (pld. Gál elvtársat is és Wimpffen Iván bárót is.) Csakhogy szakembert nehezen kap. Különben is kommunisták nélkül nem rendezheti be a minisztériumot. Engem (e jelentés íróját) az Új Magyarországból ismer, különben is többen pld. maga Rubletzky, (akit én 1944 őszéről ismerek) felhívták a figyelmét rám. Most tehát Bognárnak az a szándéka, hogy engem komoly pozícióba tesz és reparálja azt a „méltánytalanságot” ami velem a kinevezések során történt. Mi hát az én álláspontom? Én azt feleltem, hogy ezen gondolkodni kell. Ha a miniszter akar valamit majd szólni fog, nekem valószínűleg feltételeim lesznek és sok minden függ attól, hogy ő ezekre hogyan reagál. Vagyis ki akartam térni egyrészt minden konkrét válasz alól, másrészt nem akartam belemenni a minisztérium ügyeinek részletes tárgyalásába.

Másnap a taggyűlésen minderről beszámoltam az elvtársaknak. Felhívtam a tagság figyelmét arra, hogy bár nem látszott úgy, de lehetséges, hogy valami provokációról van szó, esetleg olyan formába, hogy a kommunistákat egymás ellen akarják ugratni: talán engem akarnak Gál helyére tenni, hogy így az én esetleges személyi ambícióimon keresztül szembeállítson bennünket egymással. Kértem a pártcsoport tagjait, hogy egységesen foglaljanak állást a várható helyzet minden eshetőségére vonatkozóan. Kerékgyártó elvtárs javaslatára az elvtársak úgy döntöttek, hogy amennyiben az információ csakugyan komoly és a miniszter akármilyen előléptetést vagy pozíciót kínál, mert Gál elvtárs ügye előbb-utóbb mégis pozitíve elintéződik. A továbbiakat egyelőre várjuk ki.

Másnap Nádas közölte velem, hogy a miniszter kér, menjek be hozzá. Egyben értsemre adta, hogy Bognár az ő (Nádas) javaslatára jóvá akarja tenni a kinevezésemnél történt igazságtalanságot.

A miniszter soron kívül fogadott. Bevezetőben elmondotta, hogy értesülése szerint én több tervezetet nyújtottam be a belföldi tájékoztatás munkaprogramja ügyében Balla miniszterhez, ami azonban elsüllyedt valamelyik fiókban. Rendelkezésére tudnám-e bocsátani ezeknek egy másolatát. Közöltem, hogy másolatom nincs, de egy példánynak kell lenni Réczeinél, az elnöki osztály vezetőjénél. Erre ő elővett egy tervezetet, amelyet Réczei, mint sajátját nyújtotta be neki, de mint kiderült, a törzse az én régi javaslatom. Réczei a szoc. dem párt tagja, jelenleg az ő kezében vannak Gál elvtárs ügyei is. Én kézzel fogható tapasztalatok alapján kezdettől fogva, jórészt hiába – hívtam fel az elvtársak figyelmét, hogy Réczei egyike a Ház legveszélyesebb hintázóinak.

A továbbiak során Bognár elmagyarázta nekem, mi az ő helyzete a pártjában, szerinte a pártja őt határozottan támogatja a minisztérium aktiválásában. „A pártnak bizonyos mértékig szüksége van rám – mondta –, és nem érdekük, hogy hagyjanak, hogy u. m. a becsület mezején elvérezni.” Ő meg fogja kapni azt a keretet, amit Ballának nem adtak meg. Ezzel kapcsolatban pedig hadd közölje velem, hogy ő ismeri az én képességeimet, képzettségemet és partizán érdemeimet, tudja, hogy kommunista vagyok és sok jót halott rólam. És módjában van ezt az inkább nevetséges, mint bosszantó sérelmet, amely

¹⁰⁶ Több adat nem állt a rendelkezésünkre.

rajtam a kinevezéskor esett, első intézkedései között jóvátenni. Tisztában van vele, hogy ez a kérdés az én magatartásomat nem nagy mértékben befolyásolja, mégis hiszi, hogy ez ösztönzően fog rám hatni és segítségére leszek a minisztérium munkájának komoly irányba való terelésében. Aminek a lehetőségében határozottan hisz. Tovább a beszélgetést nem tudtuk folytatni, mert a miniszterelnök telefonon magához kérte, és abban állapotunk meg, hogy a diskurzust másnap – csütörtökön – folytatjuk.

Másnap megtudtam, hogy Rákosi¹⁰⁷ elvtárs jelentést kapott az ügyben, és pénteken személyes megbeszélése lesz Bognárral. Erre a beszélgetés folytatását egy nappal el akartam halasztani, és Bognárt minidig olyankor kerestem, amikor tudtam, hogy nem találom bent. Kerékgyártó elvtárs arra kért, hogy foglaljam írásba a magam tapasztalatait az ügyben. Ez minden, amit mondani tudtam.

Befejezésül csak a következőket szeretném hozzáfűzni.

A T.M. úgy, ahogy most van, egy vízfejű szervezet. Teljes személyzete altisztekkel, gépíróakkal és a miniszterrel együtt nem éri el a harmincat. Ebben a kis létszámú minisztériumban azonban kinevezve, vagy szerződéssel, címzetesen, vagy ténylegesen, de 4 miniszteri osztályfőnök van. Rajtuk kívül 1 tanácsos, 2 osztálytanácsos „dolgozik”.¹⁰⁸ Az egész további személyzet 2 titkár és 3 segédtitkár. Fogalmazó nincs is. Ha most még engem is előléptetnek, a minisztériumban úgyszólván nem marad közlegény. Információim szerint külső embereket akar behozni, – ha kap. Mindenesetre a 4 osztályfőnöknek egyike sem kommunista és a tanácsos sem az. A látszat szerint azonban a kommunistára, vagy kommunistákra – bővebb indoklásra nem szoruló okokból – szüksége van. Ezért szeretném, ha a helyzetet úgy lehetne kihasználni, hogy az esetleg nekem szánt munkakört ne kelljen az V. fizetési osztályon alul elvállalni.

Nem tudom, Rákosi elvtársat érdekli-e az ügynek az a része, vagy egyáltalán szóba került-e a pénteki megbeszélésen, ha igen kérem, hogy – éppen mert a jelek szerint ebben a pillanatban nekik van szükségük rá – az ügyet mindennek ismeretében bírálja el.

Ezek az én szempontjaim. De vannak mások is. A dolgok jelenlegi állása szerint igen fontosnak látszik, hogy az eddig Gál elvtárs hatáskörébe tartozó sajtó-közigazgatási ügyek maradjanak pártunk kezében. Gál elvtárs – ezt kötelességünk el nem hallgatni – igen nehéz koalíciós partner. Jó hivatalnok, de szerencsétlen fegyelmezetlensége és szubjektivitása egész sor kínos konfliktusba sodorta, és magatartása nem csak az együttműködést, de az elvtársak helyzetét, és ezzel a párt érdekeinek a védelmét is hátrányosan befolyásolja. Amennyiben az ő személyét nem lehetne tisztázni, Dr. Ferencz László elvtársunkat igen alkalmasnak tartom a munkakör ellátására.

Kettejükön kívül a ki nem nevezett Szántó Aliz elvtársnő és Flórián Tibor (segédtitkár) elvtárs teljesít még szolgálatot a minisztériumban. Az utóbbi orosz tolmácsként is szerepel, és ugyancsak kitűnő munkaerő.

Körülbelül ez most a szituáció, és így látom ebben a pillanatban az elvtársaknak azt a helyzetét, amelyet jelenteni tartoztam.

dr. Czímer József

PIL 274. f. 23/21. ő.e.

¹⁰⁷ Rákosi [Rosenfeld] Mátyás (1892–1971) kommunista párti politikus. 1945 után a Magyar Kommunista Párt főtitkára, az 1949 és 1956 közötti korszak névadója. 1957-ben Szovjetunióba került, és ott is halt meg.

¹⁰⁸ Az időzjel utólagosan, ceruzával írva.

11.

Dr. Czímer József jelentése a Tájékoztatásügyi Minisztérium
és a tájékoztatásügy tárgyában
1947. január 16.

A jelentés küldője: dr. Czímer József, a T.M. segédtitkára, az Új Magyarország szerkesztőségének tagja

A jelentés célja: részben információ szolgáltatása, részben pedig – amennyiben a párt állásfoglalása vagy utasítása szükségesnek mutatkozik, annak kérése.

Már első jelentésemben, amelyet Bognár hivatalba lépésekor a T.M. és a kommunista hivatalnokainak helyzetéről írtam, megemlítettem, hogy értesüléseim szerint Bognár nekem a minisztériumban jelentősebb szerepet szán. Azóta a következők történtek:

Miután Bognárnak hivatalbeli bemutatkozásán nem voltam jelen, másnap felkeresett a lakásomon Rubletzky Géza (a kisgazdapárt törvényhatósági bizottságának tagja), akit én 1944-ből jól ismerek, és közölte velem, hogy Bognár megbízásából jön. Bognár – mint mondotta – szeretne a minisztériumból valami komoly szervet csinálni, és határozottan meg akarja akadályozni, hogy Balogh akármilyen formában befolyása alá vonja a minisztérium ügyeit, amire a páter igen erősen törekszik, ezért semmiképpen sem engedi, hogy például Vidor a T.M.-ba kerüljön. Bognárnak rólam, e sorok írójáról, jó véleménye van, ezt ő (Rubletzky) is alátámasztotta, és ezért engem komoly munkakörhöz szeretne juttatni. Egyebeknek pedig Bognár tőlem vár javaslatot vagy információt arra nézve, hogy milyen személyzettel lehetne munkaképessé tenni a minisztériumot. Én természetesen az információk elől kitértem, de másnap rögtön visszahívtam a pártcsoportot, és közöltem az elvtársakkal a helyzetet. Gál elvtárs ellen, akinek a kezében volt a minisztérium egyetlen jelentős pozíciója: a lapengedély és a papírelosztás, akkor éppen közigazgatási eljárás folyt, és így a minisztériumban valamirevaló pozícióban úgyszólván egyáltalán nem volt kommunista. Az elvtársak előtt igyekeztem rámutatni arra, hogy a miniszter a jelen politikai helyzetben kommunisták nélkül nem vezetheti a minisztériumot, részben pártunk súlya miatt, részben pedig mert ezzel nyílt támadó felületet nyújtana. Lehetséges azonban, hogy az én személyem előtérbe tolásával belső ellentétet akar szítani a kommunisták között, amennyiben esetleg engem jelölne Gál elvtárs munkakörére. Közöltem, hogy ez nem látszik valószínűnek, de természetesen ilyenfajta jelölést én semmilyen körülmények között sem vállalom. Egyéb kérdésekre nézve kértem a pártcsoport állásfoglalását. A helyzetről a pártközpont részére is jelentést írtam, és kértem, Gál elvtárs pozíciójának megtartását. A káder osztály értesített, hogy ez meg fog történni, és azóta már meg is történt.

Közben Bognár magához kéretett. Elmondta, hogy tudomása szerint – amint ő kifejezte – nagy méltánytalanság történt. Állandóan figyelemmel kíséri cikkeimet az Új Magyarországon és egyebütt, tudja, hogy pszichológiából doktoráltam, hogy nyelveket tudok, és hogy a tájékoztatás terén mintegy szakmai képzettségekkel rendelkezem. Tudja, hogy a Partizánszövetség tagja vagyok, és arról is tudomása van, hogy több tervezetet készítettem a minisztérium munkaprogramjára nézve, amiket azonban Balla el sem olvasott. Közölte, hogy ő más ember, ő hallani szeretné a javaslataimat, és szeretne megfelelő helye állítani. Azonban én nem konkretizáltam a javaslataimat, ő nem konkretizálta a megfelelő helyet.

Időközben azonban én már dolgoztam egy tervezeten. Természetesen elvi, politikai kérdés, hogy a mai magyar kormánynak kommunista szempontból szüksége van-e akár külföldi, akár belföldi propagandára. Szerintem persze feltétlenül igen. Egyrészt nem kö-

zömbös az, hogy a külföldi közvéleményben mennyire sikerül ellensúlyozni a magyar és nemzetközi reakciós erők propagandáját az újjáalakuló dunai államok ellen (hogy többet ne mondjak), másrészt a közvélemény egy nem jelentéktelen része az ellenünk megnyilatkozó hangoknak nem annyira politikai és történeti okoknak, mint inkább annak tulajdonítja, hogy az új rendszer, respektíve a kommunista párt nem akarja támogatni a külföldi jó hírünket. Az eddigi tapasztalatok alapján azonban ilyen tájékoztatásra egy propaganda minisztérium kevésbé alkalmas. Ezért a VOKS és a British Council, vagy az Alliance Française mintájára az Új Magyarország néhány munkatársával együtt kidolgoztuk egy Kossuth intézet munkatervét, amelynek egész programját tudomásom szerint Boldizsár Iván már át is nyújtotta Rákosi elvtársnak.

A terv kidolgozásán kívül erősen elfoglalt az is, hogy az Új Magyarországnál a Párizsban levő Boldizsárt kellett helyettesítenem. Én Bognártól vártam a további lépéseket, amennyiben a velem való szándéka komoly. Ő pedig közben barátaival közölte, hogy – ha ez politikailag lehetséges lesz – engem akar a minisztériumban államtitkárnak. Előbb azonban megvárja Boldizsár hazaérkezését és tanácsát, mert őt tartja a tájékoztatásügy legtapasztaltabb szakértőjének, de ő az államtitkárságot úgysem vállalja. Csakugyan Boldizsár Párizsból felhívott telefonon, és közölte, hogy Bognár, mivel saját bevallása szerint nem ért a dolgokhoz, engem, e jelentés íróját szeretne odavenni államtitkárnak, csak Boldizsár hazaérkezését várja. Boldizsár a következő héten hazaérkezett, és a miniszternek megemlítette (be nem mutatta) a Kossuth intézet tervét. Bognár ismét kijelentette, hogy engem szeretne államtitkárnak, vagy ha nem megy, legalább a belföldi osztály élére.

Tudomásom szerint a T.M.-nak Kállai elvtárs után nem maradt megüresedett államtitkári helye. Akármilyen hihetetlenül is hangzik azonban, engem az egész kérdésben a magam esetleges államtitkári vagy osztályvezetői pozíciója sokkal kevésbé izgat, mint az feltehető volna. Ellenben igen kellemetlen színben tüntetheti fel a magam párthűségét az, hogy engem kiscgazda oldalról óhajtanak pozícióban látni. A magam részéről semmiféle érdemi tárgyalásba nem mentem bele, de éppen az említett okokból már régebben jelentéstételre jelentkeztem Rákosi elvtársnál. Tudom, hogy a párt eddig egyáltalán nem vetett súlyt a minisztériumra mint tájékoztatási szervre. Magam – mint előbb említettem – mind külföldi, mind belföldi vonatkozásban jelentéktelen politikai eszközök között látok benne. Ez azonban természetesen politikai megítélés kérdése. Mindenesetre egy ilyen apparátusnak megvan az a veszélye, hogy ellenséges kezekre kerülve bumeráנגgá válhatik. Vagyis a kérdés személyi kérdés és kommunista aktivitás kérdése. Boldizsár Iván örömmel látná, ha az esetleg megvalósuló Kossuth intézet vezetésében való részvétel mellett a T.M.-ban is elvállalnám a legmagasabb pozíciót, amit Bognár kínál, vagy amit az adott helyzet lehetővé tesz. Én azonban a párt tudta és jóváhagyása, esetleges utasítása nélkül nem tárgyalhatok. Ezért kérem a helyzet tudomásul vételét és a párt utasítását.

Budapest, 1947. január 16.

Szabadság!

dr. Czímer József

a Tájékoztatásügyi Minisztérium segédtitkára és
az Új Magyarország belső munkatársa.

12.

Réczei László jelentése a Szociáldemokrata Párt Titkárságának, 1947. április 25.¹⁰⁹

Főtitkárságnak

Budapest

Mihályfi¹¹⁰ Miniszterségének egy hónapjáról szükségesnek látom írásos jelentést adni, annak ellenére, hogy szóban többször tettem e tárgyban jelentést.

Mihályfi őszintén baloldali, de kisczardapárti. Ami baloldaliság van benne, azt kizárólag az MKP. felé kell tennie, azt a mi pártunk rovására teszi.

Erős pozícióvesztésre van kilátásunk!

I. Személyi ügyek

Nádass József ügye ismeretes. Nádass önző, tehát apolitikus, aki nem képes senkit maga mellé megnyerni. Az MKP. megbízottjával, Gál Ferencsel egy éve haragban van. Gálnak a befolyása Mihályfira közismert. Gál kicsinyes és bosszúálló, – akivel éppen emiatt jóban kell lenni. Gál befolyásolta Mihályfit abban, hogy oszlassa fel Nádass osztályát, a belföldi osztályt, amit Mihályfi minden indoklás nélkül elrendelt. Elrendelte, hogy szervezzem meg ehelyett a „centennáris” osztályt, egyelőre (a szervezésig) vezessem én, azután kisczardát fog vezetőül kineveztetni.

Balla alatt: én vezetem, 1/ az elnöki osztályt, Halász Ernő a 2/ információs osztályt, Nádass 3/ a belföldi osztályt. Ma már nincs belföldi osztály, Halász helyett a kisczarda Gerlóczy¹¹¹ „ügyetlenkedik”, – tehát két fontos kulcsozdtályból kiestünk.

A Pártnak azonnal és a legnagyobb eréllyel kell fellépnie, nem szabad a minisztériumot lebecsülnie. A centenárius 1948-49. években fog lezajlani, tehát addig ez a minisztérium előreláthatólag állni fog! Gerlóczi helyére (aki még mindig nincs szerződötve, sem kinevezve!!) még ma is be lehetne hozni Magyar Lászlót, ha a Párt erélyesen lép fel. Nádass presztizs okokból vissza kell helyezni, mert ha a Párt nem mutat erőt, további pozícióvesztések elkerülhetetlenek: a tárcán belül az MKP. és a Kisczardapárt fog uralkodni.

II. Szervezési ügyek.

Ez a veszély kitűnik a következőkből is.

Kállai államtitkár távozása óta, Balla miniszter írásbeli kinevezése alapján, én voltam Balla és Bognár miniszterek helyettese. Mihályfi ezt a mai napig elfelejtette megerősíteni, ami alkotmányosság szempontjából tehető szóvá elsősorban, mert minden minisztériumban kell egy tisztviselőnek lennie, aki a miniszter távollétében vagy akadályoztatása esetén annak helyettese.

Helyettesi minőségem alapján bele tudtam nézni Gál dolgaiba. Papírügyekbe, lapengedély, cenzúra ügyekbe. Ma ez megszűnt. Gál csak a miniszternek referál (mindennap

¹⁰⁹ Réczei május 14-i levelében pontosan ezeket a problémákat írja le újra, így azt a levelet nem közlöm.

¹¹⁰ Mihályfi Ernő (1898–1972) kisczardapárti politikus, miniszter, egyetemi tanár. 1945. februártól kapcsolódott be a kisczardapárt újjászervezésébe, ahol rövid ideig a párt sajtófőnök-helyettese. 1947. január 21-én behívták a Nemzetgyűlésbe. 1947. január 31-én az FKGP PB megbízta a párt sajtóügyeinek az irányításával. 1947. március 9-től a Magyar Újságírók Országos Szövetségének az elnöke. 1947. március 14-én kinevezték tájékoztatásügyi miniszterré, tisztét 1947. szeptember 24-ig töltötte be. Ezzel párhuzamosan, május 31-től külügyminiszter is volt. 1947. szeptember 24-től 1948. november 17-ig a Köztársasági Elnöki Hivatal vezetője. A Történelmi Emlékbizottság főtitkáraként előkészítette és irányította az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc centenáriusának a megünneplését. 1949 után több fontos politikai és közéleti posztot is betöltött.

¹¹¹ Gerlóczy a Tájékoztatásügyi Minisztérium információs osztályát vezette 1947-ben. Több adat nem állt a rendelkezésünkre.

órákon keresztül), és semmibe nincs betekintésem. Protektora lehet csak egyes ügyeknek, de Gál ügykörében az eddigi intézkedési jogom megszűnt. Felettese vagyok Gálnak, de nem előljárója. Ez ismét Gál és Mihályfi egyetértéséből eredő állapot.

Én ezt a kérdést nem vethetem fel, de a Párt igen!

A Mihályfi – Gál összjátékra jellemzésül:

A minisztérium vett egy második kocsit. A minisztériumnak nem egy, hanem legalább három kocsi kell a rengeteg hivatalos városi út gazdaságos lebonyolítására. A kocsi használat beosztását, mint a miniszter után következő rangidős és mint az elnöki osztályfőnök, magamnak tartottam fenn. A miniszter a rendelkezési jogot indoklás nélkül Gálnak adta, aminek következtében a kocsi a minisztérium használatából gyakorlatilag eltűnt: délelőtt Mihályfiné kommissiózik vele, délután ismeretlen rendeltetésnek tesz eleget. (Nádassnak – uszításomra – ma sikerült elérni, hogy fél lábára tekintettel a kocsi reggel elmenjen érte. Persze ez sem biztos, mert csak Mihályfi egyezett bele, Gál még nem.)

Másik példa:

A Mészárosok és Hentesek lapját Révész Mihály elvtárs támogatja. Ennek folytán a SZEB-hez felterjesztését nem lehet megakadályozni, tehát Gál fel is terjeszti. Utána elmegy a Szebhez és szóban megakadályozza a lapengedélyt, most már harmadik vagy negyedik esetben. Ezelőtt, mint főnöke, gyakran én mentem helyette a Szebhez és természetesen a szoc. dem. törekvéseket tudtam támogatni. Ma ehhez se jogom, se alkalmam.

Szóval: kezdem unni a dolgot, és előrelátom, hogy rossz vége lesz, hacsak a Párt a legnagyobb eréllyel nem lép fel. Szeretném a megteendő lépéseket Szakasits¹¹² elvtárral személyesen megtárgyalni, ha tudnak erre időt szakítani.

Barátság

Budapest, 1947. április 25.

Récsei László

PIL 283. f. 10/373. ő.e.

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
XIX-A-1-j	Miniszterelnökség, Általános iratok
XIX-I-10	Tájékoztatásügyi Minisztérium
PIL	Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár
274. f. 23. cs.	Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége iratai. 21. ő.e. Jelentések a Tájékoztatásügyi Minisztérium munkájáról, megszűnéséről, Miniszterelnökség Sajtóosztályáról. Boldizsár Iván terve a Kossuth Intézet és Társaság alapításáról. 1946. december – 1948. április 28.

¹¹² Szakasits Árpád (1888–1965) politikus, miniszter. 1945 után a Szociáldemokrata Párt főtitkára. 1945 és 1949 között több fontos posztot is betöltött: 1945 után között a budapesti törvényhatósági bizottság, a Budapesti Nemzeti Bizottság és a Magyar Újságírók Országos Szövetségének elnöke, Országos Nemzeti Bizottság társelnöke, majd ügyvezető elnöke. 1948 szeptemberétől 1949 augusztusáig köztársasági elnök. 1949 után a Magyar Dolgozók Pártja elnöke, 1950-ben letartóztatják és csak az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt szabadult. 1956 után a Magyar Szocialista Munkáspárt tagja.

283. f. 10. cs. Szociáldemokrata Párt iratai. Főtitkárság. 373. ő.e. A Tájékoztatásügyi Minisztérium és a Főtitkárság levelezése, papírellátási ügyek, stb., 1945. augusztus 29. – 1948. február 16.

2. Kiadott források

- DMB Mt. Jkv.
1997 *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1944. december 23. – 1945. november 15. B. kötet. Szerk. Szűcs László. Bp., 1997. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok, 28.)*
- N.N.
1946 *Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés Naplója. I. kötet. Hiteles kiadás. Bp., 1946.*
- Pártközi
2003 *Pártközi értekezletek, 1944-1948: politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció. Bp., 2003.*
- TZ Mt. Jkv.
2005 *Tildy Zoltán kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1945. november 15. – 1946. február 4. Szerk. G. Vass István. Bp., 2005. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok, 41.)*

3. Felhasznált irodalom

- BALOGH
1975 BALOGH Sándor: *Parlamenti és pártharcok Magyarországon, 1956–1947. Bp., 1975.*
- BÁNFI
2003 BÁNFI Szilvia: *Könyvtári dokumentumok az ÁVH „fogságában”. Könyvtárak és a hatalom. Szerk. MONOK István. Bp., 2003. 22–88.*
- BÁNFI
2004 BÁNFI Szilvia: „...a káros sajtótermékeknek a terjesztését megakadályozhassam.”. *Könyvtári Figyelő*, 50. (2004.) 4. sz. 514–520.
- GYARMATI
2011 GYARMATI György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956. Bp., 2011.*
- IZSÁK
1986 IZSÁK Lajos: *A koalíció évei Magyarországon, 1944–1948. Bp., 1986.*

- KÁLLAI
1987 KÁLLAI Gyula: *Két világ határán*. 2. kiad. Bp., 1987.
- KATSÁNYI
2004 KATSÁNYI Sándor: Indexek, könyvzúzdák, könyvtárosok: Könyvki-
vonások a Fővárosi Könyvtárban 1945–1950. *Könyvtári Figyelő*, 50.
(2004) 3. sz. 513–524.
- LÉNÁRT
2005 LÉNÁRT András: „Nevet nem szabad kérdezni!”. Közvélemény-ku-
tatás Magyarországon 1945 és 1949 között. *Évkönyv*, 13. (2005) 146–
175.
- NAGY
2010a NAGY Gábor: Ítéletek „fasiszta” könyvek miatt. *ArchívNet*, 10. (2010)
4. sz. [http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/iteletek_fasiszta_](http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/iteletek_fasiszta_konyvek_miatt.html)
[konyvek_miatt.html](http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/iteletek_fasiszta_konyvek_miatt.html) (a letöltés ideje: 2014. szeptember 22.)
- NAGY
2010b NAGY Gábor: Fasisztának minősített könyvek kivonása a Magyar
Országos Levéltár könyvtárából, 1945–1947. *Levéltári Szemle*, 60.
(2010) 3. sz. 47–58.
- NAGY
2012 NAGY Gábor: Szovjet könyvrazzia a Debreceni Református Kollé-
gium Könyvtárában. 1946. szeptember – Révész Imre püspök küz-
delme. *ArchívNet*, 12 (2012) 4. sz. [http://archivnet.hu/politika/](http://archivnet.hu/politika/szovjet-konyvrazzia-a-debreceni-reformatus-kollegium-konyvtaraban)
[szovjet-konyvrazzia_a_debreceni-reformatus_kollegium_konyvta-](http://archivnet.hu/politika/szovjet-konyvrazzia-a-debreceni-reformatus-kollegium-konyvtaraban)
[raban](http://archivnet.hu/politika/szovjet-konyvrazzia-a-debreceni-reformatus-kollegium-konyvtaraban) (a letöltés ideje: 2014. szeptember 22.)
- NAGY
2014 SZ. NAGY Gábor: Az 1945. júliusi papírbotrány reprezentációja a ko-
rabeli politikai sajtóban. *Médiakutató*, 15. (2014) 2. 105–115.
- SIMÁNDI
2012 SIMÁNDI Irén: *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban, 1945–*
1948. Bp., 2012.
- SIPOS
2007a SIPOS Anna Magdolna: Index librorum prohibitorum a demokratikus
Magyarországon. *Könyvtári Figyelő*, 53. (2007) 3. sz. 413–435.
- SIPOS
2007b SIPOS Anna Magdolna: Könyvek kivonásával és megsemmisítésével
a politika szolgálatában. Könyvindexek 1949–1950. *Könyvtári Figyelő*,
53. (2007) 4. sz. 684–712.
- SZABÓ
1993 SZABÓ Róbert: Pártok, politikai propaganda, történelmi ünnepek Ma-
gyarországon, 1945–1948. *Sic itur ad astra*, 7. (1993) 2–4. sz. 261–272.

- SZABÓ
1998 SZABÓ Róbert: Politikai propaganda és történelmi ünnep. Adalékok az 1948. márciusi centenáriumi ünnepek történetéhez. *Történelmi Szemle*, 40. (1998) 3-4. sz. 215-228.
- TAKÁCS
2009 TAKÁCS Róbert: A sajtóirányítás szervezete a Kádár-korszakban. *Médiakutató*, 10. (2009) 3. sz. 93-116.
- TÓTH
2003 TÓTH István: A mozi a koalíciós pártok gazdálkodásában, 1945-1948. *Múltunk*, 38. (1993) 4. sz. 68-91.
- VASS-ZALAI
1991 VASS Henrik-ZALAI K. László: *A tájékoztatás intézményrendszere és munkásmozgalmi elitje, 1944-1948.* Bp., 1991.
- VASS-ZALAI
1993 VASS Henrik-ZALAI K. László: Tájékoztatás és hatalmi harc 1944-1948. *Múltunk*, 38. (1993) 2-3. sz. 202-218.
- VIDA
1976 VIDA István: *A Független Kisgazdapárt politikája, 1944-1947.* Bp., 1976.
- VIDA
1986 VIDA István: *Koalíció és pártharcok, 1944-1948.* Bp., 1986. (Nemzet és Emlékezet)
- Z. KARVALICS
1993a Z. KARVALICS László: Volt egyszer egy médiaháború. Sajtó és politika 1944-1948. *Társadalmi Szemle*, 48. (1993) 6. sz. 66-74.
- Z. KARVALICS
1993b Z. KARVALICS László: Könyvbegyűjtés és bezúzás 1946-ban. *Magyar Könyvszemle*, 109. (1993) 4. sz. 404-418.
- Z. KARVALICS-ANDREIDES
2006 Z. KARVALICS László-ANDREIDES Gábor: *A Magyar Távirati Iroda története, 1945-1948.* Bp., 2006.